

METTE LØVÅS

Tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

# *Språket ditt*

**5.** *klasse*

**Tilleggshefte for lærere  
som skal undervise  
døve elever**



METTE LØVÅS

**Tegnspråk som førstespråk og norsk for døve**

---

# *Språket ditt*

**5.** *klasse*

**Tilleggshefte for lærere  
som skal undervise  
døve elever**

---

© Gyldendal Norsk Forlag ASA, 1998

1. utgave, 1. opplag

Printed in Norway by GCS A/S, 1998

ISBN 82-05-26195-4

Redaktør: Margrethe Bjonge

Sats og layout: Runar Wold

Omslagsdesign: Marianne Dahl, Gyldendal Undervisning/PDC Tangen

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle henvendelser om forlagets utgivelser kan rettes til:

Gyldendal Undervisning

grunnskoleavdelingen

Postboks 6860, St. Olavs plass

0130 Oslo

E-post: [undervisning@gyldendal.no](mailto:undervisning@gyldendal.no)

---

# Innhold

<b>Forord</b>	4	<b>Bokormer</b>	33
<b>Innledning</b>	6	<b>Lese og skrive fagtekster</b>	36
Grunnsyn	6	<b>Julehefte</b>	38
Forskrifter for grunnskolen	7	<b>Ting</b>	43
Tospråkligheit	7	<b>Krydder</b>	44
Lingvistisk bevissthet	8	<b>Replikker</b>	45
Leseforståelse	8	<b>Bruke ordliste</b>	47
Artikulatorisk avkoding og leseforståelse	9	<b>Å begynne en fortelling</b>	48
Tekstskaping	10	<b>Skriveknep</b>	50
Logg	10	<b>Humor</b>	52
Prosjektundervisning	10	<b>Personbeskrivelser</b>	53
Bruk av IT	11	<b>Instruksjon</b>	55
Krav til utstyr	11	<b>Tungekrøllere</b>	56
Dikt	12	<b>Dikt</b>	57
Språk og følelser	12	<b>Lange ord</b>	60
Til foreldre/foresatte	14	<b>Alfabetet</b>	61
<b>Velkommen til et nytt skoleår!</b>	15	<b>Fjernsyn</b>	62
<b>Bildebøker</b>	17	<b>Gåter</b>	66
<b>Egennavn og fellesnavn</b>	19	<b>Georgs magiske medisin</b>	67
<b>Forkortelser</b>	23	<b>Biografi over en forfatter</b>	68
<b>Fortelling</b>	24	<b>Hender og kroppsspråk</b>	69
<b>Kroppsspråket</b>	26	<b>Fakta og fantasi</b>	72
<b>Lyder</b>	27	<b>Vedlegg</b>	73
<b>Lover og regler</b>	31	Skjønnlitteratur	73
<b>Folkeviser</b>	32	Litteraturliste / kilder	73

# Forord

Dette er et tillegg til lærerveiledningen til Gyldendals norskverk *Språket ditt 5. klasse* og er en del av en pakke som er knyttet til *Språket ditt 5. klasse* og Gyldendals *Leseboka for grunnskolen bind 5 og 6*. Denne pakken består av 6 komponenter.

## **SPRÅKET DITT 5. KLASSE**

### **Tegnspråk som førstespråk og norsk for døve 5. klasse**

Tilleggshefte til lærerveiledning for lærere som skal undervise døve elever (*Tilleggshefte 5*)

### **Tegnspråk som førstespråk 5. klasse**

Video med et utvalg tekster fra *Språket ditt 5. klasse elevbok* gjengitt på tegnspråk (*Elevbokvideo 5*)

### **Tegnspråk som førstespråk 5. klasse**

Lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk (*Lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk 5*)

### **Tegnspråk som førstespråk 5. klasse**

Video til lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk. Eksempelsamling (*Eksempelsamling 5*)

### **Norsk for døve 5. klasse**

Grammatikk i norsk for døve med elevoppgaver (*Elevoppgaver 5*)

## **LESEBOKA FOR GRUNNSKOLEN BIND 5 OG 6**

### **Tegnspråk som førstespråk 5. klasse**

Video med et utvalg tekster fra *Leseboka for grunnskolen bind 5 og 6* gjengitt på tegnspråk (*Videobok 5*)

Når det i dette tilleggsheftet vises til de enkelte deler av *Språket ditt, 5. klasse*, brukes betegnelsene LB, EB og ØB for henholdsvis lærerens bok, elevbok og øvebok.

**TEGNSPRÅK SOM FØRSTESPRÅK****Elevbokvideo**

<i>Tallkode</i>	<i>Tekst</i>
00:00:54	Tema og prosjekt
00:04:58	Betongrosene og de falske nøklene
00:13:06	Bastian Balthasar Bux
00:15:01	Bokmelding
00:16:25	Fagtekster: Flyndra
00:21:48	Siste gang nissen fikk julegrøt
00:32:30	Eventyr: Grantreet av H.C. Andersen
00:34:24	Legende: Ildfluen
00:36:30	Kryddernellik
00:37:40	Replikker: Replikker i vitser
00:39:37	Fortellerknep: Fargelegg fortellingen
00:40:30	Fortellerknep: Utvid øyeblikket
00:43:22	Fortellerknep: Boris
00:47:18	Fortellerknep: Bilder i tekst og tekst i bilder
00:48:12	Humor: Den gangen onkel Kulle ble sprø
00:51:50	Humor: Molbohistorier
00:55:50	Personbeskrivelse: Herr og Fru Dust
00:59:24	Personbeskrivelse: Matilda av Roald Dahl
01:00:20	Adjektiv
01:01:58	Gåter
01:03:26	Biografi over en forfatter: Daniella Josberg
01:05:42	Fakta og fantasi



**TEGNSPRÅK SOM FØRSTESPRÅK****Videobok**

<i>Tallkode</i>	<i>Tekst</i>
00:01:09	Albert vokser av Ole Lund Kirkegaard
00:11:45	Matilda av Roald Dahl
00:27:04	Gebursdagsselskapet av Laila Stien
00:45:21	Den flygende hollender
00:53:16	Grisen av Inger Hagerup
00:54:00	Eksperiment med tegning nummer 1 av Antonie de Saint-Exupéry
00:59:16	Hvordan Tor fikk hammeren sin igjen av Zinken Hopp
01:10:16	Påskelilje av A.A. Milne
01:11:02	Big Dog vs. Little Dog (Stor hund mot liten hund) av Debbie Rennie
01:14:12	Döv – javisst av Daniella Josberg

# Innledning

Dette er et tilleggshefte til lærerveiledningen for Gyldendals norskbøker *Språket ditt 5. klasse* og er laget med tanke på lærere som underviser døve elever i døveskoler eller døve elever i bostedsskole.

Heftet tar utgangspunkt i L-97 og fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve. Jeg skal senere ta for meg ulike prinsipper for undervisning av døve elever. Teorier er bare gjengitt i korthet her. Er en interessert i mer stoff om noen av disse emnene, viser jeg til litteraturlisten bakerst i heftet. Først skal jeg si litt om oppbyggingen av dette tillegget til lærerveiledningen.

Hoveddelen i heftet tar for seg den praktiske undervisningen av elevene, og bygger på de prinsippene som er nevnt i innledningskapitlet. Sidene er her delt i to. På venstre side, under symbolet  står det som skal gjennomføres på tegnspråk, og som elevene skal erverve seg kunnskap om før de går over til det som står på høyre side under symbolet , altså det som skal gjøres skriftlig. Midtfeltet omtaler det stoffet som krever både skriftlig og muntlig arbeidsmetode. Heftet skiller ikke mellom det elevene skal gjøre i timeplanens tegnspråktimer og det de skal gjøre i timeplanens norsktimer. Skillet går mellom det elevene skal gjøre på sitt førstespråk, og det de skal gjøre på norsk. Dette er gjort for å nå målet om funksjonell tospråklighet, slik at målet blir synlig i den praktiske undervisningen. Det er opp til lærere i fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve å organisere undervisningen slik at elevene får mest mulig utbytte av undervisningen i begge fag. Der det i EB står *Samtale*, skal samtalen selvfølgelig foregå på tegnspråk.

I tillegg til dette heftet finnes to videoer. En med et utvalg tekster fra Elevboka (*Elevbokvideo 5*) og en med et utvalg tekster fra Leseboka bind 5 og 6 (*Videobok 5*). De tre produktene utfyller hverandre i undervisningen. Det finnes også et lærerveiledningshefte i tegnspråkgrammatikk (*Lærerveiledning i tegn-*

*språkgrammatikk 5*) med tilhørende video (*Eksempelsamling 5*). De utgjør det elevene skal gjennomføre i tegnspråkgrammatikk i 5. klasse, og må gjennomgås spredt ut over skoleåret. For å dekke de spesielle behovene døve elever har når de skal skrive norsk og lære norsk grammatikk, skal det også utarbeides et elevhefte i grammatikk i norsk for døve (*Elevoppgaver 5*).

Et utvalg av tekstene i Leseboka er oversatt/gjenfortalt på tegnspråk, og finnes på video. Det tilhørende leseheftet er ikke tilpasset døve elever, men kan i stor grad brukes for dem når de skal arbeide med både de skriftlige tekstene og tegnspråktekstene. Når elevene skal arbeide med tegnspråktekstene fra leseboka, legges det opp til at læreren skal utforme arbeidsoppgaver. Ideer til hvordan elevene kan arbeide med en skriftlig tekst, kan finnes i *Sprognøglen, danskundervisning af døve og tunghørte* (Skytte, K. m fl, 1993).

Mette Løvås

## Grunnsyn

Tanken bak dette tilleggsheftet er at elevene skal bygge opp kunnskaper og forståelse på sitt førstespråk – tegnspråk. Denne kunnskapen skal de ta med seg når de skal lære om sjangrer og øve opp lese- og skriveferdigheter på norsk. For den døve er videospiller og videokamera det samme som penn og papir for den hørende. Elevene må få lov til å utfolde seg på tegnspråk. Dette må ikke bare skje i tegnspråktimene, men gå igjen i alle timer og i alle skolefag. Det er her grunnlaget for kunnskap og videre utvikling ligger.

For å skape optimale læringsforhold for elevene er det nødvendig med lærere som behersker tegnspråk så godt at lærer og elev kan kommunisere naturlig. I en situasjon hvor det skal undervises tospråklig og tokulturelt, bør det være lærere som behersker begge språkene og har kjennskap til begge kulturene. Tove

Skutnabb-Kangas sier:

*En tvåspråkig lärare som behärskar både minoritetsbarnets modersmål och det andra språket, är alltid en bättre lärare för minoritetsbarnet än en lärare som är enspråkig (oberoande av i vilket språk läraren er enspråkig). En minoritetslärare som inte behärskar minoritetsbarnets modersmål är olämplig som lärare i majoritetsspråket.*

Det er viktig for elevene å ha gode tegnspråkmodeller når de skal utvikle sitt eget tegnspråk. Når det skal vises språkeksampler, er det derfor nødvendig at man har eksemplene på video som utgangspunkt for det videre arbeidet. Ikke alle tekster elevene skal arbeide med er oversatt til tegnspråk. Da må læreren fortelle sammendrag slik at elevene har bakgrunnskunnskaper når de skal lese tekstene. Også når elevene selv skal produsere tekster, er det viktig at de har bakgrunn i sitt førstespråk. Om elevene først produserer tekster på tegnspråk og eventuelt tar opp disse på video, blir det lettere for dem å skrive teksten på norsk siden innhold og form er klart på forhånd. Slik frigjør man kapasitet så elevene kan konsentrere seg om å skrive en tekst.

Skriftlige tekster har oppbygning og bruk av språklige bilder som er karakteristiske for skriftspråkkulturen, noe som gjør arbeidet med oversettelse til tegnspråk, som er et muntlig språk, vanskelig. Det er derfor i flere tilfeller lagt vekt på at innholdet skal *gjenfortelles* på tegnspråk og ikke *oversettes* direkte. Tekster som i 5. klasse er *oversatt/gjenfortalt* på tegnspråk, kan man derfor regne som støttemateriale når man skal lese en norsk tekst.

## Forskrifter for grunnskolen

Dette heftet bygger på Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen i fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve og på § 2-4 i Forskrift for grunnskolen. Sitat fra **Forskrift for grunnskolen § 2-4:**

*§ 2-4 Rett og plikt til opplæring for hørselshemma*

*1 Hørselshemma barn som har teiknspråk som*

*førstespråk, har rett til grunnskoleopplæring i og på teiknspråk.*

- 2 Elevar som får slik opplæring, kan bli fritakne for ei av dei norske målformene på 8. og 9. klassesteg.*
- 3 Opplæring i teiknspråk skal skje i samsvar med forskrift 16. juli 1997 nr. 791 om læreplanverka for grunnskolen. Etter sakkunnig vurdering og i samråd med foreldra kan Statens utdanningskontor etter søknad frå kommunen gjere unntak i det enkelte tilfelle.*
- 4 Hørselshemma barn under opplæringspliktig alder, som får spesialpedagogisk hjelp, skal få tilbod om opplæring i teiknspråk.*
- 5 Kommunen kan bestemme at opplæringa i og på teiknspråk skal givast på ein annan stad enn ved den vanlege heimeskolen.*

(Kilde: Forskrift av 17. november 1989 nr. 1184 for grunnskolen med endringer, sist av 24. september 1997 nr. 1062 samt diverse andre forskrifter. Cappelen Akademisk Forlag. Lovdata)

## Tospråklighet

Tegnspråk er det eneste språket døve elever kan tilegne seg på en naturlig måte uten undervisning. Dette språket kalles døves førstespråk, og fordi dette språket er det viktigste kommunikasjonsmидdelet, kalles det også for primærspråk. Det er gjennom tegnspråk døve sosialiseres og utvikles kognitivt og emosjonelt.

Døves tospråklighet er spesiell fordi denne tospråkligheten ikke oppstår spontant, men kun gjennom undervisning. Tegnspråk og norsk har ulike funksjoner for døve. Tegnspråk fyller de behovene døve har for muntlig kommunikasjon, mens norsk fyller behovene de har for skriftlig kommunikasjon. Selv om tegnspråk er førstespråk for de fleste døve, finnes det også døve som har både tegnspråk og norsk som sitt førstespråk. Det er ifølge Øzerk, K. mulig å ha to språk som sitt førstespråk (Øzerk, K, 1993). De fleste døve elevers kunnskaper i norsk bør regnes som mellomspråk, det vil si at det er individets språk på vei mot målspråksferdighet (Østern, A.L. 1991). Mellomspråk regnes som et lingvistisk system som reflekterer elevens

forsøk på å nå målspråket, som her er norsk. Det finnes mange kjennetegn på mellomspråk, men ingen normer er utviklet for døves mellomspråk. Det viktige i denne sammenhengen er at norsk som døve elever bruker, er et mellomspråk, altså er det et språk under stadig forandring.

Tegnspråkfaget i skolen skal være det grunnleggende kunnskaps-, redskaps- og holdningsfaget for elever med tegnspråk som sitt førstespråk. Sammen med norskfaget skal det danne grunnlaget for døve elevers funksjonelle tospråklighet. Samtidig som døve barn skal få opplæring på tegnspråk, skal de også lære norsk. Elevene lever i et samfunn der det meste av informasjonen formidles gjennom norsk språk. God lese- og skriveferdighet og kunnskaper om norsk kultur betyr mye for muligheten til å delta aktivt i det norske samfunnet. Faget tegnspråk er en viktig forutsetning for en allsidig utvikling, og faget skal danne grunnlaget for en funksjonell tospråklighet i tegnspråk og norsk (L-97).

Det er nødvendig at elevene har kunnskaper i sitt førstespråk før de kan begynne å tilegne seg ferdigheter på andre språk (Dalby, B. 1989). Et viktig prinsipp i en slik undervisning er at alle snakker samme språk og viser gjensidig respekt for hverandres språk og kultur (Handberg, Tone-Britt, 1995).

## Lingvistisk bevissthet

Lingvistisk bevissthet innebærer at man kan oppfatte språkets formside adskilt fra innholdssiden, og at man kan betrakte sin egen (og andres) språklige aktivitet (Østern, Anna-Lena, 1991). For døve er det viktig at de har en språklig bevissthet både om tegnspråk og norsk, og det bør legges vekt på aktiviteter som styrker den språklige bevisstheten. Språklig bevissthet styrkes først og fremst ved språklig samhandling og samtale om språk. I 5. klasse er mye av undervisningen lagt opp til språklig utforskning og videreutvikling av språkleken. Det er viktig å ta vare på disse sidene av undervisningen for å styrke barns metakognitive kunnskap om språk.

## Leseforståelse

Et viktig begrep innenfor fagområdet leseforståelse er metakognisjon. Metakognisjon er ens egne kunnskaper om språk, selvrefleksjon over ens egen språkbruk og bruk av kognitive prosesser (Høien og Lundberg, 1991).

Metakognisjon betyr i forbindelse med leseforståelse at leseren aktiviserer kunnskap så han/hun kan oppfatte innholdet og skille ut avgjørende fakta i en tekst. Metakognitive prosesser betyr at leseren styrer og overvåker sin forståelse, og oppdager mangler og feil ved sin oppfattelse av teksten. Leserens må også utvikle strategier som kan brukes for å rette opp eventuelle feil ved oppfattelsen av teksten (Høien og Lundberg, 1991).

Typisk for dårlige lesere er at de ikke bruker aktive strategier for å rette opp feil mens de leser. Dårlige lesere har også problemer med å lese tekst på ulike måter til ulike formål. En strategisk lesing innebærer å styre og overvåke leseprosessen og på den måten avgjøre om man oppnår tilstrekkelig forståelse i forhold til det oppsatte målet (Høien og Lundberg, 1991). Det som kjennetegner en strategisk leser, er at vedkommende:

- først skaffer seg et overblikk over teksten
- skummer gjennom teksten og så leser om igjen tekstpartier
- forsøker å summere opp hovedinnholdet
- prøver sin forståelse gjennom å stille spørsmål
- forsøker å relatere det han har lest til tidligere kunnskaper
- forsøker å identifisere mønstrene i teksten, og prøver å se hvordan sekvenser av hendelser er bygd opp
- søker logiske, årsaksforklarende eller tidsmessige sammenhenger
- leser først for å få klarhet, blar så tilbake for å kontrollere om antagelsene stemte, korrigerer når det oppstår forståelsesproblemer
- henter seg inn igjen fra hindringer eller avvik i hendelsesforløpet

En aktiv holdning til disse strategiene preger den gode leseren. De dårlige leserne har ofte en

passiv holdning til strategibruk. Her er det snakk om kognitiv økonomi. Elevene må veiledes til å bruke så effektive og enkle strategier som mulig, og man må gi dem en sjanse til å få et rikest mulig utbytte av sin kapasitet. Elevene bør innse at de kan prøve seg selv for å få vite om de forstår eller ikke, om de trenger å trene mer, eller om det er nok. Strategiene må bli elevenes eiendom. Elevene må få en positiv opplevelse av sine anstrengelser (Høien og Lundberg, 1991).

I en innlærings situasjon må man betrakte samspillet mellom minst fire ulike komponenter:

- 1 Individets kunnskaper, hobbyer og interesser
- 2 Tilgjengelige læringsstrategier
- 3 Oppgavens natur og krav, og målet med læringen
- 4 Læringsmateriellets struktur og innhold (Høien og Lundberg, 1991)

Det er viktig for døve elever å lære flere strategier når de skal lese. Læreren må undervise i ulike strategier og ikke vente på at eleven oppdager slike strategier på egen hånd. Det er også viktig å gi de døve elevene de bakgrunnskunnskapene som er nødvendige for å oppfatte mening i tekst. Det kreves mye forklaring av ord, uttrykk og begreper. Læreren må bruke tid på å få elevene aktive i en leseprosess. Det er viktig at elevene lærer å utnytte metakognitive prosesser. Den tekniske delen av det å lese er som regel ikke et større problem for døve enn for hørende. Problemene oppstår ved leseforståelsen. For å øke leseforståelsen kan man i tillegg til å fokusere på de strategier som er nevnt over, bruke en resiprok undervisningsmetode. Den inneholder to hovedmomenter. Det ene er at elevene bruker visse strategier; stiller spørsmål til teksten, sammenfatter teksten, forutsier hva som skal skje og evaluerer det de har lest. Det andre gjelder interaktiv dialog mellom lærer og elev om teksten og de strategiene som er brukt ved bearbeiding av teksten (Høien og Lundberg, 1991).

Nye ord skal læres i en meningsfull sammenheng. Undervisningen må vekke elevenes interesse for nye ord som de støter på i teksten.

Elevene må ha en strategi for å lære nye ord. Det er bakgrunnskunnskapen leseren har med seg når han møter en tekst, som er avgjørende for om han skal oppfatte innholdet av ordene og meningen med teksten. Bokstaver og ord har ikke innhold i seg selv. Det er den meningssøkende leseren som kan gi ordet innhold (Høien og Lundberg, 1991). Utfordringen for elevene blir å lære hvordan de utnytter denne kunnskapen.

Når elevene får bakgrunnsinformasjon om hovedpersonen eller de viktigste tankene i en tekst før de begynner å lese, minsker risikoen for at de kommer på feil spor eller blir forvirret i lesingen. Isteden øker sjansene for at de skal oppfatte innholdet i teksten. Innenfor de fortellende tekstene kan man lage et 'kart' over hendelsesforløpet, der hovedpersonen og handlingen blir tegnet inn i en årsakskjede. Kunnskap om selve strukturen i fortellingen, fortellingens grammatikk, gjør det lettere for leseren å forstå teksten (Høien og Lundberg, 1991).

## Artikulatorisk avkodning og leseforståelse

Det er viktig at elevene ikke bare lærer ordbilder og tegn; de må også gjennom den fonologiske delen av et ord. Når man skal lære et nytt ord, både skrivemåte og betydning, kan man si at man har lært ordet om man har ordet og betydningen lagret i det indre mentale leksikonet (IML). Jo flere lenker man har inn til det indre mentale leksikonet, jo lettere er det senere å hente fram det aktuelle ordet. Kunnskaper om høyfrekvente bokstavmønstre som prefiks, suffiks og morfemer hjelper elevene til å avkode lange og ukjente ord korrekt. Jo lettere denne prosessen går, jo mer kapasitet blir frigjort til andre oppgaver, for eksempel leseforståelse (Høien og Lundberg, 1991).

Det er viktig at døve får øvelse i fonologisk avkodning, som for døve betyr artikulatorisk avkodning (Bodil Fiksdal, 1995). Det er viktig at det finnes så mange veier som mulig inn til IML, slik at både semantisk, fonologisk og en ortografisk identitet kan hentes fram. Men det er viktig å huske at

– vilken effekt fonetisk koding än har, är den inte tillräcklig för att leda till normal läs-förståelse (Conrad, 1980, side 143 gjengitt i Bodil Fiksdal, 1995, side 37). Det er derfor like viktig å forsikre seg om at elevene har begrepene på tegnspråk.

## Tekstskaping

Under emnet tekstskaping kommer både tekstskaping på tegnspråk og norsk. Ifølge L-97 skal fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve på mellomtrinnet vektlegges likt. Elevene skal arbeide like mye med tekster på tegnspråk som med tekster på norsk. Det henvises her til LB (side 24) hvor det er skrevet om skriveprosessen. Dette er prinsipper som også gjelder for døve når de skal skrive norsk, men kan også overføres og brukes når døve skal lage en tekst på tegnspråk. Det er viktig å overføre prinsippene om prosessorientert tekstskaping på norsk til tekstskaping på tegnspråk. Elevene skal bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra idé til ferdig tekst, og bli bevisste på tegnvalg og uttrykksmåter for å utvikle sjangerbevissthet på tegnspråk. Videolaboratorium brukes til å lese inn tekster i tekstskapingsprosessen. Se LB for mer om tekstskapingsprosessen. De prinsippene som nevnes der, er svært aktuelle også for døve.

## Logg

Elevene må få muligheten til å velge om de vil lage logg på tegnspråk eller på norsk (helst begge deler til ulike formål). Når elevene lager logg på tegnspråk, har de en egen videokassetten til dette, og læreren og eleven fører en 'brevveksling' med videokassetten. Velger man å føre logg skriftlig, er det viktig at elevene oppdager at skriftspråket har en funksjon som rører ved dem selv. Elev og lærer får god kontakt, og denne skrivingen bør stimulere elevene til å skrive på sin egen måte uten først og fremst å tenke på at teksten skal bli korrekt. Målet er at elevene skal anvende skriftspråket i funksjon. De skal skrive mer, tenke mer på innholdet enn

på formen når de skriver, formulere spørsmål slik at de får vite det de vil vite, og de skal synes at det er morsomt å skrive. Loggboka skal gi elevene mulighet til å utvikle sitt språk, elevene drives av sitt uttrykksbehov. Elevene får lov til å skrive feil; det viktigste er at de tør prøve på noe nytt (Foisack, 1993).

## Prosjektundervisning

L-97 inneholder krav om at mye av tiden på skolen skal brukes til tema- og prosjektarbeid. På mellomtrinnet er 30 prosent av tiden satt av til denne typen arbeid (L-97. Prinsipp og retningslinjer s 83). I lærerveiledningen og tilleggshftet til lærerveiledningen er temaene i EB knyttet opp mot andre fag og emner. Dette kan man ta utgangspunkt i ved tema- og prosjektarbeid. I LB er det på side 17–24 skissert et forslag til tema- og prosjektarbeid. Her kan læreren hente ideer til hvordan han kan gjennomføre et prosjektarbeid. Dette er ideer som også kan brukes i undervisningen av døve. I tema- og prosjektarbeid synliggjøres behovet for funksjonell tospråklighet hos døve. Arbeidsformen i denne typen arbeid krever fakta- og kunnskapsinnhenting på begge språk. Resultatet kan presenteres som en blanding av muntlig og skriftlig framstilling.

Prosjektarbeid kan knyttes opp mot tegnspråkfaget på to måter:

- Vi kan velge et tegnspråkfaglig emne å arbeide med
- Vi kan bruke tegnspråk som redskapsfag i et prosjektarbeid med emner fra andre fagområder

Prosjektarbeidet kan knyttes opp mot faget norsk for døve på to måter:

- Vi kan velge et norskfaglig emne å arbeide med
- Vi kan bruke norsk som redskapsfag i et prosjektarbeid med emner fra andre fagområder

Arbeidsgangen i et prosjektarbeid er lik enten

det er et prosjekt knyttet opp mot faget norsk for døve eller faget tegnspråk som førstespråk. Prosjektarbeid kan legges opp for enten skriftlig eller muntlig presentasjon, eller for en presentasjon som både er muntlig og skriftlig.

Det er viktig at man bestemmer hvilken presentasjon man ønsker før arbeidet settes i gang. Ellers gjelder den samme arbeidsgangen ved tema- og prosjektarbeid som nevnt i LB (side 17). Det er viktig å se fagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve i sammenheng med andre fag i skolen når man skal planlegge temabasert undervisning. En måte å gjøre dette på er å ta utgangspunkt i planene for tegnspråk som førstespråk og norsk for døve og bygge ut med fagstoff og arbeidsmåter fra andre fag.

L-97 nevner to prosjekter døve elever kan arbeide med. Det er *Jeg og samfunnet rundt meg* og *Døves foreningsliv i Norge*. Men om man går ut over faggrensene, finnes det mange store og små prosjekter som kan gjennomføres slik at elevene får trening både i tegnspråk, norsk og andre fag de har på skolen.

## Bruk av IT

Læreverket har ikke lagt vekt på bruk av IT, men jeg velger her å skrive litt om dette siden det er et felt døve elever kan gjøre seg nytte av, og som også kan motivere i skolearbeidet. Bruk av IT har åpnet for mange nye muligheter i undervisningen. På Internett kan man søke etter og hente ut en mengde informasjon, og det kan være en nyttig ressurs for eksempel i prosjektarbeid. Det er viktig at denne typen arbeid til en viss grad er lærerstyrt, slik at elevene får mest mulig utbytte av de mulighetene dette hjelpemiddelet gir. Elevene kan lese aviser fra hjemstedet sitt på Internett. Mange av landets aviser ligger på nettet, og artikler kan konverteres til tekstfiler. Elevene kan dermed arbeide videre med slike tekster.

Internett kan også brukes til kommunikasjon med så å si hele verden. Om man går til *Deaf World Web* og deretter til *Deaf cyber kids*, kan man velge mellom to aldersgrupper. Om man for eksempel vil søke etter brevvenner og lese småannonser, velger man *Deaf kids' penpals*.

Om man selv ønsker å legge inn en slik annonse, går man til *To add* og fyller ut skjemaet som beskrevet. Finner man noen man vil brevveksle med, står internettadressen i annonsen. Om elevene ønsker å få sin egen adresse, kan de gå til <http://www.hotmail.com/>. Der kan alle som ønsker det, få sin egen adresse gratis. Post til denne adressen kan leses fra en hvilken som helst datamaskin som er koblet til nettet.

Korte tegnspråktekster er også lagt ut på nettet. I tillegg til at elevene kan se på tekstene, kan de søke etter informasjon om tegnspråk og bruke informasjonen de finner i tegnspråk-undervisningen.

Elevene kan lage sin egen hjemmeside og på den måten komme i kontakt med elever på andre skoler både her i Norge og i andre land. Det er en fin motivasjonsfaktor for elevene å bruke skriftspråket slik. Vil elevene brevveksle med noen fra et annet land, må de kanskje bruke engelsk som språk. Ved å bruke hjemmesider kan man også holde kontakt med korttidslever på en fin måte. Elevene kan skrive og sende bilder til hverandre. På den måten blir avstanden mellom bostedsskole og døveskole mindre, og det er lettere for den eleven som går på skole hjemme, å holde kontakten med resten av klassen på døveskolen.

Det vil også etter hvert utvikles CD-rom med tospråklige ordbøker som kan bli et viktig hjelpemiddel både når man skal lese og hente inn kunnskap fra skriftlig materiale. Derfor er det hensiktsmessig at det finnes PC med CD-rom-spiller tilgjengelig for flest mulig.

Også for lærere kan Internett være et nyttig hjelpemiddel. På *Skolenettet* kan lærere finne nyttig informasjon. Nasjonalt læremiddelsenter har blant annet en informasjonsside som ofte blir oppdatert, og som holder lærere informert om nye læremidler m.m. Der finnes også omtale av læremidler utviklet for døve elever.

## Krav til utstyr

Videospiller og videokamera er for døve elever det samme som penn og papir for hørende når de skal arbeide med utgangspunkt i sitt førstespråk – tegnspråk. Det er derfor selvsagt at slikt

utstyr finnes der hvor det er døve elever. Det er viktig å utnytte de ressursene som er til rådighet og være kreative i forhold til dem. Det bør finnes så mange språklaboratorieenheter som mulig slik at elevene til enhver tid har tilgang til dette utstyret. Om dette ikke er mulig, bør en eller flere språklaboratorieenheter være tilgjengelig på hver skole. Da kan man fordele utstyret slik at alle får mulighet til å bruke det.

Språklaboratorieenheter er et nødvendig hjelpemiddel i språkundervisningen av døve elever. Elevene må arbeide med arbeidskassetter, og de må kunne gå tilbake i kassetten for å bedømme egen utvikling. Da er det også mulig for dem å ta opp igjen tekster de tidligere laget, for å arbeide videre med disse.

## Dikt

Læreplanen i faget norsk for døve sier blant annet at elevene skal

– lese og oppleve dikt, skrive dikt og arbeide med virkemidler som verselinje, bilder, sammenligning og gjentakning (L-97 s 20).

Gyldendals norskverk *Språket ditt 5. klasse* tar opp dette emnet på en grei måte som gjør det mulig for døve elever å følge boka. Går en til læreplanen i faget tegnspråk som førstespråk, sier denne at elevene skal

– oppleve tegnpoesi, selv lage poesi og arbeide med virkemidler, for eksempel rytme, bilde, sammenligning, gjentakning, struktur og uttryksmuligheter (L-97 s 142).

Når hørende barn skal lære om sjangeren dikt, lærer de både gjennom undervisning og gjennom å oppleve dikt og å lese dikt. Når døve barn skal lære om dikt på tegnspråk, har de ikke den samme muligheten til å oppleve dikt på tegnspråk fordi lite diktmateriale er tilgjengelig på video. Undervisningen i dette emnet blir derfor avgjørende når døve barn skal bevisstgjøres i sjangeren.

Det er viktig for døve barn å lage sine første dikt på sitt førstespråk. Skrevne dikt er basert på auditive virkemidler (klang, rytmer, pauser og trykkfordeling) som døve ikke har forutsetning for å oppfatte. Det er likevel trekk i skreven poesi som har paralleller til tegnspråkpoesi.

Både auditive og visuelle språk utnytter rytme, pauser, temposkifte, betoning, assosiasjonsmuligheter, språklige bilder, ords/tegns konnotasjoner, uvanlige sammenstillinger og sammen-setninger av ord/tegn for å gjøre språket intenst og uttrykksfullt. Dette er virkemidler det kan undervises i kontrastivt, men det er viktig at tegnspråkpoesi får leve sitt eget liv, slik at elevene kan utfolde seg og utvikle poesi som egen sjanger også på tegnspråk (Melhum, A.).

Under emnet *dikt* i EB kommer vi nærmere inn på de ulike trekkene ved tegnspråkpoesi som elevene skal arbeide med i 5. klasse. Diktanalysen er her knyttet til konkrete eksempler som elevene skal arbeide med, og som de skal ta utgangspunkt i for å kunne produsere egne dikt.

## Språk og følelser

EB tar opp emnet *kroppsspråk* flere ganger. Det kan være nyttig å vite litt om døve og deres forhold til kroppsspråk og følelser, slik at man både kan ta opp dette underveis i hele utdanningsforløpet, og når det er snakk om kroppsspråk spesielt.

Man kan ikke ta det for gitt at døve oppfatter kroppsspråket intuitivt. De må lære hva kroppsspråkets signaler betyr. Hørende barn får mye informasjon gjennom tilfeldig læring; budskap som ikke er rettet direkte mot dem. Hørselshemmede barn mister dette i mer eller mindre grad avhengig av språkmiljøet de ferdes i. Dette kan føre til at døve barn ikke får forklaringer og kunnskaper som påvirker følelsene. De får en mangelfull forståelse for sine egne og andres følelser, får mangler i sin evne til å mestre dagliglivet, og dermed dårlig selvkontroll. For å utvikle forståelse for våre egne og andres følelser må vi etter hvert bli i stand til å gjenkjenne dem og sette ord på dem. Språket er viktig for å uttrykke følelser, for eksempel sinne. Hvis sinnet ikke blir uttrykt gjennom språk, kan det bli voldelig, fysisk og ukontrollert. Det er derfor spesielt viktig å være oppmerksom på dette, slik at døve barn med forsinket språkutvikling får mulighet til å trene på å uttrykke seg om følelser. I tillegg til at døve barn ofte er for-

sinket i sin språklige utvikling, er det flere faktorer som spiller inn når det gjelder den sosiale og emosjonelle kompetansen. Døve barn går i stor grad glipp av læring som ikke er rettet spesielt mot dem. Unngåelsesstrategier i oppdragelsen kan også virke negativt. Det døve barnet blir fjernet fra vanskelige situasjoner istedenfor å få forklart hva som var galt og hvorfor. Dette hindrer døve barn i å lære å forstå andre mennesker. Oppdragere har ofte mangelfulle ferdigheter i tegnspråk. Forklaringene til eleven blir derfor veldig forenklet sammenliknet med det hørende barn får av tilsvarende kommuni-

kasjon. Den overbeskyttelsen og medlidenheten som fører til at foreldre og lærere som arbeider med døve barn føler seg hjelpeløse og kraftløse, kan bli videreformidlet til de døve barna. Dette kan føre til at barna ikke utvikler forståelse for at de har ansvar for seg selv (Greenberg, Mark T., 1996).

Det er derfor viktig å være seg bevisst hvordan man formidler holdninger til de døve elevene. Temaet følelser bør tas opp med jevne mellomrom gjennom hele skolegangen, ikke bare når læreboka tar det opp, men også i situasjoner der det ellers er naturlig.

# Til foreldre/foresatte

Det er nyttig for foreldre å vite litt om idéene bak de undervisningsmetodene som brukes i undervisningen av barna. Her er en liten innføring i prinsippene og tankene bak undervisningsmetodene og undervisningsmateriellet som brukes i 5. klasse.

Tegnspråk er det eneste språket døve elever kan tilegne seg på en naturlig måte uten undervisning. Tegnspråk kalles derfor døves førstespråk. Det kalles også døves primærspråk fordi det er det viktigste kommunikasjonsmiddelet for døve. Døve sosialiseres og utvikles følelsesmessig gjennom tegnspråk. Tegnspråkfaget skal være det grunnleggende kunnskaps-, redskaps- og holdningsfaget i skolen. Sammen med norskfaget skal det danne grunnlaget for at døve skal kunne fungere som tospråklige (*funksjonell tospråklighet*). Døve elever har rett til opplæring i og på tegnspråk

(jf L-97 og §2-4 i Forskrift for grunnskolen), men de skal også lære norsk. Elevene lever i et samfunn hvor all informasjon foregår på norsk, og det er viktig med gode lese- og skriveferdigheter for å kunne delta aktivt i det norske samfunnet.

Det er viktig med bevisst språkstimulering gjennom hele skolegangen, og det er viktig at elevene har kunnskaper i sitt førstespråk før de kan begynne å tilegne seg ferdigheter på andre språk. Elevene må kunne skille de to språkkodene tegnspråk og norsk for å bli språklig bevisste. Det er også et viktig prinsipp i undervisningen at alle aksepterer og viser gjensidig respekt for hverandres språk og kultur. Målet med å bruke hjelpemidler for døve er at

elevene skal bli tospråklige. Elevene skal bygge opp kunnskaper og forståelse på tegnspråk. Deretter skal de ta kunnskapen med seg når de skal lære om sjangrer og tilegne seg lese- og skriveferdigheter på norsk.

Undervisningen skal gi elevene bred erfaring i tekstsaking og tekstanalyse på tegnspråk.

Disse kunnskapene skal de ta med seg når de skal arbeide med tekstsaking og tekstanalyse på norsk. Elevene skal lære at språk brukes på ulike måter i ulike situasjoner; for eksempel en type språk i en faktatekst og en annen type språk i et personlig brev. Elevene skal lære at det er slik både på tegnspråk og norsk.

Her er noen råd om hvordan foreldre og foresatte kan være med og stimulere barnas språkutvikling:

- Stimuler barnas utforskertrang ved å samtale mye med barnet om alt mulig. Slik får elevene relevante bakgrunnskunnskaper som letter senere læring. Samtidig utvider de tegnforrådet. All kunnskap og refleksjon er utviklende. Det er spesielt viktig å passe på dette for døve elever, siden de ikke har samme mulighet som hørende til å oppfatte informasjon som ikke gis direkte.
- Stimuler barnas leseinteresse. Dette kan for eksempel gjøres ved å fortelle fra bøker for barna; senere kan de lese boka selv. Oppfordre barna til å spørre om hjelp til ord og uttrykk de ikke forstår. Skap en positiv holdning til å lese bøker ved selv å lese bøker, eller ved å ta barna med på biblioteket.

# Velkommen til et nytt skoleår!

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier

– *Elevene skal utvikle evnen til å lytte aktivt og til å utvikle språket sitt gjennom å bruke det i samtale, diskusjon og framføring (mål for trinnet s. 141)*

– *Opplæringen i faget har som mål å stimulere elevenes evne til å bruke språket aktivt, søkende, skapende og samhandlende med andre (felles mål for faget s. 136)*

– *Samtidig som faga blir meir synlege, skal temaorganisert opplæring vidareførast, og elevane skal få røynsle med prosjektarbeidsforma. Minst 30 % av tida på mellomsteget skal kvart år brukast til tema- og prosjektarbeid (prinsipp og retningslinjer s. 83)*

Læreplanen i faget norsk for døve sier

– *Elevene skal utvikle varierte lesestrategier (mål for trinnet s. 19)*

– *Opplæringen har som mål at eleven kan fungere aktivt og skapende i utdanning, arbeid og fritid (felles mål for faget s. 14)*

– *Samtidig som faga blir meir synlege, skal temaorganisert opplæring vidareførast, og elevane skal få røynsle med prosjektarbeidsforma. Minst 30 % av tida på mellomsteget skal kvart år brukast til tema- og prosjektarbeid (prinsipp og retningslinjer s. 83)*

## Tema og prosjekt

Se *Prosjektundervisning* side 10 og *Temaorganisering og prosjektundervisning* i LB side 17

## Video

*Tema og prosjekt*, 0:00:30

## Arbeid med kapitlet

LB side 55



Elevene er ofte nysgjerrige på nye læremidler. Denne interessen kan utnyttes og skape interesse og motivasjon for videre arbeid.

Elevene tar her utgangspunkt i videomaterialet de skal bruke i undervisningen i tegnspråk i 5. klasse.

Oppgavene i LB som skal hjelpe elevene til å systematisere førsteinntrykket, tilpasses her spørsmål som er knyttet til hvordan videobøker blir til, og hvordan forfattere, illustratører, konsulenter osv. arbeider. Kanskje det kan ha overføringsverdi til tekstsikapingssituasjoner som elevene selv møter på skolen.



Elevene gjennomfører dette som beskrevet i LB.

## En god måte å lære på er å gi ut bøker!

LB side 56



Døve elever lager videobøker. De gir videoen ut på et 'forlag' med læreren som 'forlagssjef'. Elevene lager layout og video-omslag. For å gjennomføre denne rolleleken kreves videolaboratorieutstyr slik at eleven kan lese inn tekstene sine. Videoproduksjon krever mye og komplisert utstyr hvis bilder skal legges inn og teksten skal klippes sammen. Det er ikke mulig for elevene å redigere på samme måten som man visker. Det er fint å innføre bruk av stikkord i denne sammenhengen; enten i form av skriftlige stikkord eller i form av tegninger – visuelle stikkord. Det er også mulig å sette inn bilder underveis ved å filme bildet. Dette krever at elevene planlegger godt, slik at kamera stoppes når de skal legge inn bilder underveis i opptaket. Videobøkene registreres av forlagssjefen, og etter noen videobokproduksjoner setter forfatteren seg ned sammen med 'forlagssjefen' og går gjennom og evaluerer produksjonen. Evalueringen skal motivere elevene til videre framgang.

Elevene kan, som beskrevet i lærerveiledningen, framføre tekstene sine for medelever. I forbindelse med dette kan de også arbeide med illustrasjoner som det ikke var mulig for dem å få med på videoen. Slik kan de inspirere hverandre til videre videobok-produksjon.

Underveis er det viktig å gi elevene kunnskaper om hvordan de kan utvikle seg som videobokforfattere: Hvordan kan de fortelle mer spennende, og hvordan kan de beskrive miljø og steder? De kan også utvikle kunnskapene om hvordan de illustrerer omslag, hva som skal stå på en omslagstekst osv. Det kan være en tverrfaglig oppgave å lage kulisser til videoinnspilling av elevtekster eller til framføring av elevtekster for et publikum. På side 10 finnes mer om tekstskaping.



Elevene skriver bøker. På samme måte som i tekstskaping på tegnspråk må elevene gjennom tekstskapingsprosesser. Det er viktig å få elevene med i en prosess som motiverer dem til å produsere tekster både på norsk og tegnspråk. På side 10 og side 24 i LB finnes mer stoff om tekstskaping.

# Bildebøker

EB side 12

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– *samtale om egne opplevelser av bilder*  
(hovedmoment side 142)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
– *arbeide med tekst og bilde i bildebøker og bli  
kjent med noen bildebokkunstnere* (hovedmo-  
ment side 20)  
– *bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra  
idé til ferdig tekst* (hovedmoment side 20)



EB side 12

Elevene samtaler på tegnspråk om bildebøker  
som beskrevet i grunnboka.

## Bilde og tekst



EB side 13

Elevene studerer tekst og bilde som beskrevet i  
grunnboka og samtaler på tegnspråk om dette.

## Les bildebøker

EB side 13

Elevene leser en bildebok og studerer tekst og bilder. De gjenforteller innholdet på tegnspråk til hverandre eller for barn på lavere klassetrinn. Gjør ellers oppgavene som beskrevet i grunnboka. Legg vekt på hvordan fortelleren klarer å gjengi stemningen i teksten og det som er viktig på bildene, for at fortellingen skal bli meningsfull. Når man på tegnspråk skal fortelle en bildefortelling, er lokalisasjon viktig for å beskrive bildet, så mottakeren kan danne seg et indre bilde. Bruk gjerne bilder og bildebøker i flere sammenhenger. Visualisering er viktig blant annet for å utvikle leseforståelse.

## Studer en bildebok



### Det røde eplet

EB side 14

Elevene løser oppgavene på side 14–17 som beskrevet i EB og LB.

## Lag bildebok

EB side 18

Elevene kan ta utgangspunkt i en fabel som finnes på tegnspråk. På videoene *16 fabler*, utgitt ved Møller kompetansesenter, og *Æsops fabler*, utgitt av Døves video, finnes mange fabler som elevene kan ta utgangspunkt i når de skal arbeide med denne oppgaven.

Elevene tegner og skriver bildeboka, etterpå forteller de for hverandre. Vær oppmerksom på det som står under *Les bildebøker* når elevene skal lese bildebøkene for hverandre.

# Egennavn og fellesnavn

EB side 19–27.

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – lære nyttige begrep for å snakke om språk (mål for trinnet side 141)  
 – observere og vurdere det muntlige språket som brukes i deres nære omgivelser ... (hovedmoment side 142)  
 – videreutvikle språkleken ... (hovedmoment side 142)  
 – utvikle elevenes identitet og rolle som aktive samfunnsborgere i døvesamfunnet og i resten av det norske samfunnet og gi elevene forståelse for historiske, sosiale og kulturelle sammenhenger (felles mål for faget side 136)



EB side 19

Når døve presenterer seg for hverandre, gjør de det med navnetegn. Navnetegn kan også bokstaveres for så å bli gjengitt med navnetegn eller initial. Det samme gjelder også når man snakker om stedsnavn.

## Samtale

- 1 Elevene snakker om hvordan døve kan hilse på ulike måter.
- 2 Elevene kan bruke håndformen i navnetegnet sitt og finne flere navn som har samme håndform. Elevene kan for eksempel ta utgangspunkt i A-håndform, 6-håndform, L-håndform osv. Elevene kan også forsøke seg på navnetegn med ulik håndform, men samme artikulasjonssted.

## Navnetegn

Navnetegn på tegnspråk har lang tradisjon. Man lager navnetegn etter egenskaper, yrker eller utseende til personer. Noen av disse navnetegnene er blitt standardiserte navnetegn. Eksempler på dette er Anders, Alf, Astrid, Gunnar, Ivar, Jan, Kari, Marit, Odd, Per, Terje og Åse.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – å utvikle ferdigheter om hvordan norsk brukes og er oppbygd og gjennom tospråklige og tokulturelle aktiviteter bidra til å gjøre elevene trygge på sin identitet og aktive i så vel døvesamfunnet som resten av det norske samfunnet (felles mål for faget side 14)  
 – vinne erfaring med hvordan en samtale reguleres på talt norsk, for eksempel ved setningsmelodi, pauser og kroppsspråk (hovedmoment side 21)



## Samtale

- 1 Elevene snakker om hvordan hørende hilser på hverandre som beskrevet i EB, og forskjellen på hvordan døve og hørende hilser. Hørende håndhilser for eksempel på hverandre, det er ikke så vanlig i døvekulturen.
- 2 Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

Navnetegn som er oppstått med utgangspunkt i hvordan en person ser ut, kan ta utgangspunkt i arr, smilehull, briller, neseform, krøller etc. Navnetegn kan også ta utgangspunkt i personens oppførsel, klær, yrker, hobby eller interesser. De kan også ta utgangspunkt i tegn som er identiske med andre begrep, som Bjørn og Stein. Andre igjen kan ta utgangspunkt i håndalfabetet og eventuelt artikulere dette et bestemt sted. Man kan også stave hele navnet, dette gjelder for korte navn som Pål, Ida, Unn osv. Da gjelder vanlige regler for sammentrekning av bokstaver ved staving. Persontegn kan forandres i løpet av en persons liv (Malmquist, 1997). Det er viktig at lærere som arbeider med døve barn, er oppmerksomme på denne tradisjonen.

### Rettskriving

LB side 64 og EB side 20–22

**Grammatikk:** Elevene finner fellesnavn og egennavn på tegnspråk. Elevene skriver disse på plakater eller i bøkene og undersøker hva som kjennetegner et egennavn og et fellesnavn på tegnspråk og på norsk. Elevene kan finne fellesnavn i grunnform for å se om disse kan bli modifisert. Man kan for eksempel si BALL. Snakker man om en stor ball, legger man til modifisering ved å utføre samme håndbevegelse som BALL, men mye større, samtidig som de ikke-manuelle komponentene uttrykker *stor*.

### Skriving og dramatisering

LB side 65

- Elevene tar utgangspunkt i navnet sitt baklengs og forteller en historie.
- Lag et eventyr på tegnspråk om gutten/jenta som mista navnet sitt. Elevene kan ta eventyret opp på video, og de kan skrive det etterpå om det er ønskelig.
- Læreren forteller hvordan disse tekstene er bygd opp, og/eller elevene leser denne teksten. Ut fra dette skriver eller forteller elevene om seg selv på tegnspråk.
- Elevene trener på presentasjon og hvordan vi hilser.
- Rytme: Elevene tar utgangspunkt i eget eller andres navnetegn og lager små vers av disse. De kan rime ved håndform eller ved artikulasjonssted.
- Elevene sier sitt navnetegn, og klassen finner rytmen i navnetegnet. På tegnspråk vil man stort sett variere mellom to rytmer, en eller to

takter. Elevene finner også rytmen i det norske navnet sitt.

- Elevene setter stemning på navnetegnet. Uttrykk fortvilelse, sinne, skuffelse, latter, usikkerhet osv. Diskuter kroppsspråk og hvordan man uttrykker stemninger ved hjelp av ikke-manuelle komponenter.

De punkter som ikke er kommentert, gjøres som beskrevet i LB.



### Navnemester

**7** og **8** Elevene tar utgangspunkt i håndformer når de gjør denne oppgaven.

Bruk A-håndform, knyttneve-håndform, 5-håndform, flat-håndform, 6-håndform og peke-håndform.

Velg en håndform, og finn tegn med denne håndformen i disse kategoriene (finn gjerne flere kategorier selv).

### Eksempel

#### 6-håndform

Jentenavn: Brit

Guttenavn: Kjell

Stedsnavn: Bergen

Dyr: Skilpadde

#### Peke-håndform

Jentenavn: Eli

Guttenavn: Karl

Stedsnavn: Tyskland

Dyr: Ku



### Navnemester

**7** Stikkordet: Sang i skjemaet på side 24 i EB kan skiftes ut. Elevene kan selv være med på å bestemme hva som skal stå isteden.

**Initialer og monogram**  
EB side 25–27 og LB side 65



**9** Snakk om hvilken rolle initialer har i navnetegn på tegnspråk. Mange navn blir bokstavert på tegnspråk. Deretter står den første bokstaven i navnet, gjerne artikulert på et bestemt sted, for personens navn.

**10** og **11** Ta utgangspunkt i håndformer i navnetegn (enten det er navnetegn som kommer fra initialer, eller det er navnetegn som kommer fra egenskaper/utseende/yrke hos personen) og lag håndformdikt.

**14** Håndformdikt kommer også inn her.



**9 – 14** Elevene gjør disse oppgavene som beskrevet i EB.

# Forkortelser

EB side 28 og LB side 70



**1 – 3** Elevene arbeider med oppgavene som beskrevet. Forklar på tegnspråk innholdet i forkortelsene.

# Fortelling

EB side 29 og LB side 72

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – *dikte fortellinger og gjengi fortellinger og*  
 – *utvikle et bevisst forhold til mottaker* (hovedmoment side 142)  
 – *lytte til levende fortellere og slik dele litterære opplevelser med hverandre* (hovedmoment side 142)  
 – *få trening i å bruke videobøker* (hovedmoment side 142)  
 – *møte tegnspråktekster fra barne- og ungdomsbøker av nyere forfattere og finne ut hvordan det skapes blant annet spenning, humor og personskildring* (hovedmoment side 143)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – *bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra idé til ferdig tekst* (hovedmoment side 20)  
 – *lese og samtale om et bredt utvalg av tekster, også elevantekster, og lære å utnytte de mulighetene ulike sjangrer gir av uttrykksformer* (hovedmoment side 19)

## Hvordan vi kan arbeide med kapitlet

LB side 72



For døve elever er det viktig at tekstskepingsprosessen foregår på tegnspråk, og at elevene arbeider med en tegnspråktekst. Det er viktig å ha bevissthet om denne sjangeren på sitt førstespråk før man overfører kunnskapene til norsk.

Elevene kan ta fortellingen opp på video, og de kan da arbeide med å skrive stikkord slik at det blir lettere å huske innholdet i det de skal si på tegnspråk. Slik får elevene øvelse i å se hvordan tegnspråk og skriftspråk utfyller hverandre i en praktisk sammenheng. Se artikkel side 10.

Forskjellen på muntlige fortellinger og skriftlige fortellinger er at muntlige fortellinger i stor grad starter forfra i historien, mens det i skriftlige fortellinger er mulig å variere hvor man skal begynne. De tre vanligste måtene er å starte med begynnelsen, å starte med slutten eller *in medias res*, altså starte midt i fortellingen. Målet er at elevene skal bygge opp kunnskaper om fortellersjangeren på tegnspråk.



Når elevene vet hvordan de skal gå fram for å stille spørsmål til idémyldring, og når de vet hvordan de skal bygge opp en fortelling på tegnspråk, kan de skrive en fortelling på norsk. Tegnspråk blir da middelet for å nå målet: En norsk tekst.

## Fortellingen som sjanger

### LB side 72



### Stemningen

Hvordan får man fram stemning på tegnspråk? Hvilke tegn og hvilke ikke-manuelle komponenter må vi bruke for å få fram glede, sorg, fortvilelse, spenning, lettelse?

Elevene ser på tegnspråktekster for å finne eksempler på hvordan forskjellige stemninger er skapt. *Den lille piken med svovelstikkene* finnes på videoen *Eventyr og fortellinger på tegnspråk* utgitt av Ål folkehøyskole, 1991.

Se også *Rytmen 5. klasse* (2.2 Språk og følelser) utgitt ved Møller kompetansesenter 1997, og tekstene som er oversatt fra *Leseboka for grunnskolen bind 5 og 6*.

For å bevisstgjøre elevene om ulike følelsesuttrykk kan man gjøre følgende oppgaver.

Be elevene lage ansiktsuttrykk som uttrykker ulike følelser:

- lykke
- tilfredshet
- likegyldighet
- glede
- forundring
- sinne
- angst
- bekymring
- overlegenhet
- overraskelse
- usikkerhet
- trygghet

### Tema i fortellingen

Selv om fortellingen skal være på tegnspråk, setter elevene opp stikkord de kan forholde seg til når de skal fortelle, og som hjelper dem til å organisere fortellingen bedre.



### Stemningen

Elevene ser på teksten til de fortellingene de har sett på tegnspråk, og undersøker hvordan man på norsk uttrykker de stemningene de nettopp har sett på video.

# Kroppsspråket

EB side 32 og LB side 76

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier – *observere og vurdere det muntlige språket som brukes i de døves nære omgivelser, og de skal få øvelse i å beskrive hva slags språk som blir brukt ved for eksempel mobbing, krangling og forsoning, bl.a. kroppsspråk (hovedmoment side 142)*



Dette er en videreføring av det som står under *Stemningen* på forrige side. Se også artikkelen om språk og følelser på side 12. Elevene arbeider med kapitlet som beskrevet i EB og LB.

## Kroppsspråk i ulike kulturer

Elevene kan diskutere hvordan døve og hørende bruker kroppsspråk. Er det noen forskjeller her? Bruker de hørende kroppsspråk som døve oppfatter på en annen måte enn det som var ment? Hvordan kommuniserer døve med hørende som ikke kan tegnspråk?

Dersom elevene har lite erfaring i å beskrive egne og andres følelser, er det viktig å bruke tid på dette. Finn gjerne flere bilder som kan brukes slik at elevene kan arbeide mer med emnet.

## Kroppsspråk beskrevet i litteraturen

Elevene ser på tegnspråktekster og studerer hvordan kroppsspråk blir beskrevet. Hvordan skaper tegneren et indre bilde hos lytteren?

Studér ulike tekster på *Elevbokvideo 5* og *Videobok 5* for å se hvordan kroppsspråket er beskrevet. Et godt eksempel finnes i fortellingen *Betongrosene og de falske nøklene* på *Elevbokvideo 5*, 00:04:58. Her skildrer fortelleren personene som er med i fortellingen. Legg spesielt merke til hvordan han skildrer Kladden. *Gebursdagsselskapet*, *Videobok 5*, 00:27:04.

# Lyder

EB side 35 og LB side 78

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier

- *arbeide med dagligdagse fraser og hvordan de sies og ser ut på munnen* (hovedmoment side 21)
- *øve på rytme og betoning av enkeltord* (hovedmoment side 21)
- *kunne bruke de vanlige språklydene og arbeide med konsonantforbindelsene* (hovedmoment side 21)
- *eksperimentere med forskjellene mellom tonehøyde og stemmestyrke* (hovedmoment side 21)
- *elevene bør beherske de vanligste språklydene og få trening i bruk av de ulike konsonantforbindelsene. De må også få en viss erfaring med rytme og ha kjennskap til forskjellen mellom tonehøyde og stemmestyrke. De må fortsatt få øvelse i stemmebruk, trene på munnavlesing og få utnytte eventuelle hørselsrester ved hjelp av hørselsteknisk utstyr. De må få trening i å bruke tale og munnavlesing i reelle kommunikasjonssituasjoner.* (Mål for trinnet side 19)

Det gir liten mening for døve å snakke om lyd. Legg derfor vekt på å snakke om alle de andre sansene de døve bruker som erstatning for den auditive sansen. Den visuelle, den taktile og den kinestetiske sansen er viktige sanser for døve. Vi lever i et samfunn hvor den auditive sansen styrer oppmerksomheten. Derfor kan det også være nyttig for den hørende læreren å arbeide med andre sanser. Gå ut av klasserommet, kjenn på ting, lukt på ting og føl luft og vibrasjoner. Når døve skal beskrive stemning, legger de vekt på disse tingene, og ikke de auditive inntrykkene. Men det er likevel viktig å ta vare på den nysgjerrigheten døve barn kan ha for lyd. De skal også få vite hva som lager lyd og hva som ikke lager lyd. Elevene har sikkert opplevelser om gode lyder og vonde lyder avhengig av hørselsrest. Der det i EB står at elevene skal beskrive bilder med utgangspunkt i lyder, beskriver de døve elevene bildene med utgangspunkt i stemninger. Dette blir en videreføring av temaet kroppsspråk.



### Til å samtale om

LB side 82

Elevene tar opp emnet lyd og hørsel i natur- og miljøfag og undersøker hvordan lyd dannes, hvordan lyd oppfattes av øret, og hva det er som gjør at døve ikke hører lyder. Se også på hvordan lyd måles. Snakk om ulike typer høreapparat og hvilken funksjon de har.

### Ord-oppgaver

LB side 82

Elevene kan ved hjelp av andre sanser beskrive hvordan det ser ut/føles når en stein treffer en glassrute, når en fyrstikk tennes osv.

### Skriveoppgaver

LB side 82

Elevene beskriver på tegnspråk hva de assosierer med:

*En vinterdag*

eller

*En sommerdag*

eller

*I klasserommet*

Elevene kan bruke kopieringsoriginal 7 til å beskrive stemning bygd på andre sanser enn den auditive sansen.



### Arbeid med kapitlet

LB side 78

For mer om artikulasjonstrening hos døve, se innledning side 9. En artikulatorisk avkoding er viktig for døve når de skal lese. For øvelse i taletrening for døve se: *Taletrening for døve og sterkt tunghørte* av Odd K. Jensen og Arne Stokkan, utgitt på Døves Forlag 1994. Dette opplegget består av video, elevbok og lærerveiledning. Her finnes tips om grunnleggende taletrening.

Det er viktig at artikulasjonstrening står i en meningsfylt sammenheng, og at den har en funksjon.



## Rytme

I undervisningsmateriellet for drama og rytme i 5. klasse er temaet rytme i språket tatt opp. Se her for tips om hvordan man kan arbeide med dette temaet. Knytt dette til det som står under morse i LB side 83.



## Studere muntlig språk

EB side 42

**13** Elevene kan se på video, eller de kan observere både døve og hørende i samtale med hverandre og se på hvilket kroppsspråk som brukes.

**14** Lag et rollespill hvor elevene studerer hverandre med tanke på språkbruk. Se på hvordan ikke-manuelle komponenter i tegnspråk er viktige meningsbærende enheter.

**15** På tegnspråk blir ulike setningstyper uttrykt blant annet ved hjelp av ikke-manuelle komponenter. La elevene arbeide bare med de ikke-manuelle komponentene for å bli bevisste på denne komponenten.

Elevene forsøker å uttrykke ulike setningstyper bare ved hjelp av kroppsspråket.

Elevene lager spørrende setninger og kommanderende setninger, og de ser på de ikke-manuelle komponentene i setningene. Se *Eksempelsamling 5* for eksempler på spørrende setninger og kommandoer.



## Stemmen

EB side 41

Her kommer artikulasjonstrening inn.

## Morse

**11** og **12** Elevene arbeider med disse oppgavene som beskrevet i EB.



**15** La elevene undersøke hvordan de ulike setningstypene ser ut i skriftspråket ved å arbeide kontrastivt med dette emnet.

## Høytlesning

Elevene arbeider med å oversette teksten til tegnspråk. Elevene øver på å snakke i passende fart og på å gjøre teksten levende for lytteren.



**16** Elevene øver seg på å framføre teksten på tegnspråk.

LB side 85

Elevene arbeider med bildet ut fra hva de tror lager lyd, og ut fra de lydene de selv hører.



**17** Elevene går sammen to og to, framfører teksten for hverandre og diskuterer hvordan de kan framføre tegnspråkteksten på ulike måter.

### Språklyder

EB side 44

**18** Elevene gjør oppgaven som beskrevet.

EB side 45

Disse rådene gjelder også for døve. Døve benytter seg av en artikulatorisk avkoding der hørende benytter seg av en fonologisk avkoding.

EB side 46–51

Døve elever arbeider også med disse oppgavene. De områdene som tas opp her, er ikke de områdene som er hovedproblem for døve når de skal skrive. For døve ligger problemet hovedsakelig på syntaks-nivå. I *Elevoppgaver 5* blir det tatt opp ulike emner som er spesielle for døve når de skal lese og skrive.

---

# Lover og regler

EB side 52 og LB side 87

Her kan elevene først arbeide med reglene muntlig, deretter skriftlig.



**Video:** *Betongrosene og de falske nøklene:*

00:04:58

**Fra arbeidsmiljøloven.** Disse reglene er ikke oversatt til tegnspråk. Læreren formidler innholdet i reglene til elevene.

# Folkeviser

EB side 54 og LB side 91

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
– vite noe om folkeviser og snakke om deres opprinnelse, bruk og betydning (hovedmoment side 21)  
– lære noe om virkemidler og komposisjon i ulike muntlige og skriftlige sjangrer (mål for trinnet side 19)

## Tema-kobling til andre fag

Her kan det være tverrfaglig samarbeid med drama og rytmikk. Elevene klapper eller slår rytmen på et rytmeinstrument og danser etter rytmen. Døves kulturdager i Drammen i 1990 gav eksempler på hvordan dette kan gjøres. Der viste Bergen Døveforening folkedans og en dramatisering av *Tyrihans*. På døves kulturdager i Oslo i 1992 viste Bergen Døveforening folkedansen seksmanns-reel og dramatisering av *Eg rodde meg ut på seiegrunnen*.

## Minileksikon om folkeviser

Elevene skal vite noe om folkeviser, deres opprinnelse, bruk og betydning. Elevene leser folkeviser og får eventuelt støtte fra læreren til ord og uttrykk de ikke forstår. Gå ellers gjennom dette kapitlet som beskrevet i LB og EB. Folkevisene er ikke oversatt til tegnspråk.

# Bokormer

EB side 60–69 og LB side 95

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – *få trening i å bruke videobøker* (hovedmoment side 142)  
 – *møte tegnspråktekster fra barne- og ungdomsbøker av nyere forfattere og finne ut hvordan det skapes spenning, humor og personschildring* (hovedmoment side 143)  
 – *samtale om eldre barne- og ungdomslitteratur og studere person- og miljøskildring* (hovedmoment side 142)  
 – *lytte til levende fortellere og slik dele litterære opplevelser med hverandre* (hovedmoment side 142)  
 – *bli kjent med norske og nordiske døve forfattere og deres tekster, for eksempel Daniella Josberg og Ulla Bell Thorin* (hovedmoment side 143)



## Samtale

Elevene snakker om videobøker de har sett.  
 Hvilke videobøker likte de?  
 Er det viktig å lese videobøker?  
 Hvilken bok likte de best?

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – *hjelpe yngre elever å finne bøker på skolebiblioteket* (hovedmoment side 21)  
 – *lese mye, blant annet korttekster og barne- og ungdomsbøker av nyere forfattere og en eldre utenlandsk bok, for eksempel Robinson Crusoe, Huckleberry Finn eller Heidi. De skal finne ut hvordan forfattere skaper for eksempel spenning, bruker humor og skildrer personer. De skal også lese vitser, ordtak og gåter og bli kjent med noen flere norrøne myter, for eksempel historien om Loke, Hel, Fenrisulven, Midgardsormen og ragnarok* (hovedmoment side 20)  
 – *oversette tekster fra tegnspråk til norsk* (hovedmoment side 20)  
 – *bruke sin kunnskap om tekst til å gi begrunnet tilbakemelding på tekster underveis i skriveprosessen* (hovedmoment side 20)

## Arbeid med kapitlet

LB side 95

Døve elever skal ha litteraturopplevelser både på tegnspråk og norsk. Om det er de samme tekstene som først sees på videobok, som senere leses, eller om dette er ulike tekster, er avhengig av elevenes lesenivå. Se innledningen for mer informasjon om dette.

Når elevene selv skal produsere tekster, kan de først produsere tekster på tegnspråk og deretter ta utgangspunkt i disse tekstene når de skal skrive en tekst. For mer informasjon om dette, se innledningen side 10. Disse prinsippene er gjennomgående for all tekstskaping i

fagene tegnspråk og norsk for døve. Her kommer også prinsippene om prosessorientert tekstskaping inn. Dette er også prinsipper som gjelder i begge fag.

EB side 60



### Skrive

- 2 Elevene gjør denne oppgaven muntlig.
- 3 og 4 Elevene avleser videobøker og lager selv videobøker.
- 5 **Video:** *Bastian Balthasar Bux*, 00:13:06  
Elevene bruker tegnspråkteksten som utgangspunkt for inspirasjon og samtale.
- 6 Elevene lager bokormhistorier på tegnspråk.
- 8 Det er viktig at elevene får oversikt over de bøkene som finnes som videobøker, slik at de også kan velge blant disse når de skal velge bøker. Det bør også være mulig for elevene å sette seg ned på egen hånd og se på videobøker. De kan låne dem med seg hjem, eller de kan se dem på skolen enten alene eller sammen med klassekamerater. Utvalget av videobøker er begrenset, men det er viktig at elevene får anledning til å velge blant det som finnes, og at de kan snakke om disse bøkene på lik linje med skrevne bøker.

Elevene kan skrive en liste over bøker de kunne tenke seg å ha som videobok. De må forklare hvorfor. Eleven kan undersøke om noen av forfatterne er oversatt til tegnspråk, og eventuelt om andre barnebokforfattere er oversatt til tegnspråk.

### Vet du at

EB side 65

Gi elevene opplysninger om hvor de finner videobøker for døve og om *prosjektet Det gyldne tegnet*. Liste over videobøker for døve utgitt



### Skrive

- 2 Elevene gjør denne oppgaven skriftlig i tillegg til på tegnspråk.
- 3 og 4 Elevene løser oppgavene som beskrevet i EB.
- 6 Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.
- 7 Elevene løser oppgaven som beskrevet.
- 8 Oppgavene løses som beskrevet i EB.

gjennom prosjektet *Det gyldne tegnet*, får man ved landets folkebibliotek. Andre institusjoner som har utgitt ulike videobøker, er Døves video, Ål Folkehøyskole og kurscenter og Møller kompetansesenter. Internett er et nyttig hjelpemiddel her. Ellers kan et besøk på det lokale biblioteket og søk i deres database være nyttig.

Det finnes (per 20.02.98) to videobøker laget av døve barn. Det er to føljetonger laget av elever ved døveskolene i Norge. Det er *Guro og Kai* og *Forsvunnet*. Begge disse er utgitt gjennom prosjektet *Det gyldne tegnet*.

Elevene kan lese videobøker og lage samdrag/bokmeldinger. Disse kan leses inn på video og/eller de kan framføres direkte til klassen.

Det finnes en bokanmeldelse av boka "...blir godt inni oss!" i Døves Tidsskrift 20/97. Denne er skrevet av Eirin og Ditte Emilie Sæther Behrns.

Vedlegg side 73 gir en oversikt over bøker av døve forfattere og/eller som handler om døve.

#### 10 Bokmeldinger.

**Video:** *Bokmelding*, 00:15:01

Elevene bør lage bokmeldinger både på tegnspråk og norsk. Bokmeldinger kan gjøres muntlig i klassen først, deretter kan elevene skrive dem og sette dem i perm. Bokmeldingene kan også tas opp på video.

Det kan undersøkes om det er mulig å komme med bokmeldinger på barne- og ungdomsprogrammer for døve på tv, for eksempel *Tegntitten*. Ta kontakt med Døves Video.

**11** Se på vaskesedlene til noen videobøker. Gir de nok opplysninger om videoboka? Gir de elevene 'leselyst'? Stemmer de med innholdet?

**12** Elevene lager vaskesedler både til videobøker de selv har laget, og til videobøker de har lyttet til.

**10** Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.

**11** Elevene gjør denne oppgaven som beskrevet i EB.

**12** Elevene gjør denne oppgaven som beskrevet i EB.

### Verb

EB side 69 og LB side 103

Grammatikk i norsk for døve og grammatikk i tegnspråk forteller mer om arbeid med verb.

# Lese og skrive fagtekster

EB side 70–75 og LB side 108

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – *legge fram egne tanker og lærestoff og nyhetsstoff slik at andre kan fatte interesse for det som blir sagt* (hovedmoment side 142)  
 – *undersøke noen særtrekk, for eksempel tekstbinding og struktur, i fagtekster som de arbeider med* (hovedmoment side 142)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – *elevene skal utvikle varierte lesestrategier og kunne lese tekster på det opplæringsmålet de har valgt* (mål for trinnet side 19)  
 – *bli kjent med at de kan lese på ulike måter til ulike formål* (hovedmoment side 20)  
 – *undersøke noen særtrekk, for eksempel tekstbinding og struktur, ved fagtekster som de arbeider med* (hovedmoment side 20)  
 – *få erfaring med å skrive seg inn i et emne og arbeide bevisst med å tilegne seg innholdet i fagtekster. De skal skrive sakprosa om ulike emner, gjerne knyttet til tverrfaglige opplegg, lære tekstbehandling i tilknytning til skriving av egne tekster og trene på tastaturbruk* (hovedmoment side 20)

## Arbeid med kapitlet

LB side 108

Se artikler om lesestrategier side 8 og tekstskaping på side 10 i innledningen. Det er viktig å legge vekt på bruk av strategier og teknikker for hvordan ulike typer tekster leses. Ta opp bruken av vanskelige ord og hvordan de kan møte ord og uttrykk de ikke forstår for å få en leseopplevelse. Noen av fagtekstene som er med her, er oversatt til tegnspråk, og elevene må arbeide med dem på dette grunnlaget. Men andre tekster må gjennomgås på bakgrunn av at elevene ikke har sett teksten på tegnspråk først. Internett kan brukes til å hente ulike fagtekster. Elevene henter da tekster fra tema de er interessert i. Se også videoen til drama og rytmikk 5. klasse for å få eksempler på to fagtekster i tillegg.



Finne opplysninger.

**2** Elevene ser faktateksten om dinosaurene og svarer på spørsmålene i EB. Teksten stoppes slik at elevene får mulighet til å skrive ned viktige opplysninger og nøkkelord.

## Flyndra

EB side 72 og LB side 109



**Video:** *Flyndra*, 00:16:25

Elevene ser denne teksten på video og arbeider med spørsmål knyttet til videoversjonen.

- Hvordan er avsnittene delt opp?
- Er det tegn eller uttrykk elevene ikke forstår?
- Hvilken sammenheng har bildene, kan elevene lære noe av dem?
- Se på første setning i hvert avsnitt. Gir disse viktige opplysninger?
- Elevene noterer stikkord. Stopp videoen med jevne mellomrom slik at elevene kan stoppe opp og skrive stikkord.
- Gjenfortell teksten om flyndra.

**10** Elevene lager fagtekster på tegnspråk og tar disse tekstene opp på video. Elevene skal her skrive stikkord som de kan støtte seg til når de skal lese teksten inn på video. Dette synliggjør hvordan tegnspråk og det skrevne språket utfyller hverandre i praktiske sammenhenger.

**11** Elevene holder foredrag for klassen. Elevene velger selv om det er den muntlige eller den skriftlige fagteksten de vil framføre. Det er viktig å understreke for elevene at de ikke skal lese opp en tekst, men framføre den muntlig, altså på tegnspråk. Elevene må skrive notater som de skal forholde seg til når de skal framføre teksten, og de må da få øvelse i å skrive notater eller stikkord som er funksjonelle i denne sammenhengen.



Elevene ser på teksten skriftlig og arbeider med oppbygningen av teksten.

Elevene arbeider med den skrevne teksten etter at de har arbeidet med den på tegnspråk. Elevene skriver stikkord fra teksten og sammenligner disse med stikkordene de har fra videoteksten. Ble de samme opplysningene notert? Elevene skriver et sammendrag/en gjenfortelling av teksten om flyndra.

**10** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB. Ta gjerne utgangspunkt i tegnspråkteksten, men det kan også være greit for elevene å prøve seg på en fagtekst uten først å lage den på tegnspråk. Da er det viktig at elevene har kunnskaper om hvordan man bygger opp en fagtekst. Det får de ved å lage fagtekster på tegnspråk.

LB side 111

Elevene arbeider med oppgaven ut fra den skriftlige teksten på kopieringsoriginalen.

# Julehefte

EB side 76 og LB side 112

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – *dikte fortellinger og gjengi fortellinger og utvikle et bevisst forhold til mottakeren* (hovedmoment side 142)  
 – *legge fram egne tanker og lærestoff og nyhetsstoff slik at andre kan fatte interesse for det som blir sagt* (hovedmoment side 142)



## Arbeid med kapitlet

Elevene lager julehefter som beskrevet i EB og LB. Elevene skal arbeide med tegnspråktekster som skal framføres muntlig og/eller tas opp på video. Dette er et fint tema for tverrfaglig arbeid. Elevene kan lage tekster på tegnspråk, tegne og skrive i juleheftet, og de kan lage illustrasjoner (kulisser/kostymer) til fortellingene sine i kunst- og håndverkfaget. Ta utgangspunkt i treet med forgreininger, side 115 i LB. Sett dette sammen til et fellesarbeid, et julehefte, en video eller en framføring av julehistorier og illustrasjoner til julefortellinger som er laget av elevene selv, eller historier de har lest eller sett på video.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – *bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra idé til ferdig tekst* (hovedmoment side 20)  
 – *få erfaring med å skrive seg inn i et emne og arbeide bevisst med å tilegne seg innholdet i fagtekster. De skal skrive sakprosaetekster om ulike emner, gjerne knyttet til tverrfaglige opplegg, lære tekstbehandling i tilknytning til skrivning av egne tekster og trene på tastaturbruk* (hovedmoment side 20)  
 – *lære å utnytte de muligheter ulike sjangrer gir av uttrykksformer* (mål for trinnet side 19)  
 – *elevene skal opparbeide en viss forståelse av den rollen språk og tekst spiller i vår kulturtradisjon* (mål for trinnet side 19)



## Arbeid med kapitlet

Elevene arbeider med kapitlet som beskrevet i LB og EB.

## Forslag til video på tegnspråk

Døves video har gitt ut noen videoer med julehistorier:

*Kjerringa gir julegave*

*Snekker Andersen og julenissen*

*Julefortellinger med Adventslysene*

*Bygda som glemte det var jul*

*Romjulsdrøm*

*Juleglans og innmatkake*

*Husnissen*

*Piken med fyrstikkene*

*Den gamle skomaker*

*Juleevangeliet*



### Nissehistorier

**Video:** *Siste gang nissen fikk julegrøt* av Dan Lindholm, 00.21.48.

- 1 Elevene lager sin egen nissehistorie og tar den opp på video.
- 2 Elevene illustrerer nissehistorien.
- 3 Elevene lager en fortelling om sin egen julefeiring på tegnspråk. Ta fortellingen opp på video.
- 4 Lag fagtekster om jul på tegnspråk, og ta dem opp på video og/eller framfør stoffet for andre. Elevene arbeider individuelt eller i grupper.

### Bildestudium

EB side 80 og LB side 119

- 5 Klassesamtale om bildet Julegilde.
- 6 Finn nye titler på tegnspråk til bildet.
- 7 Elevene beskriver på tegnspråk hva de ser på bildet. De kan ta opp beskrivelsen på video. Her kan man trekke inn hvordan man kan beskrive bilder på ulike måter, og hvordan man kan beskrive bilder slik at man fanger lytterens oppmerksomhet. Se Omarbeiding av tekst EB side 83 og kapittel om skriveknep EB side 102.



### Nissehistorier

- 1 Elevene skriver sin egen nissehistorie, som de har tatt opp på video.
- 2 Elevene illustrerer nissehistorien.
- 3 Elevene skriver fortellingen om sin egen julefeiring.

### Bildestudium

EB side 80 og LB side 119

- 6 Skriv ned noen nye titler til bildet.
- 7 Elevene beskriver bildet skriftlig etter at de har arbeidet med det på tegnspråk.
- 8 Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

### Omarbeide tekst

EB side 83 og LB side 120



**9** Elevene arbeider med den 'enkle' versjonen av tegnspråkteksten og prøver å bygge den ut med lukt og smak. Ta versjonen 'med lukt og smak' opp på video.

**10** Elevene arbeider på samme måte med denne teksten.



**9** Elevene kan skrive historien 'med lukt og smak'.

**10** Elevene arbeider med oppgaven som over.

### Julekort



**11** og **12** Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.

### Eventyr

EB side 85 og LB side 120



**13** Video: Grantreet av H.C. Andersen, 00:32:30. Eventyret på video danner grunnlaget for elevenes eget juletreeventyr på tegnspråk. Ta gjerne eventyret opp på video.

Snakk om hvordan man begynner en historie på tegnspråk: "Det var en gang ... For lenge siden ..." osv. Se på ulike eventyr og hvordan de starter. Bruk for eksempel *Eventyr fra 17 land* utgitt av Møller kompetansesenter, 1997.



**13** Elevene skriver juletreeventyret sitt. Hvordan kjennetegnes starten på et skriftlig eventyr? La elevene se at det på norsk heter "Det var en gang ..." og vis hvordan det er vanlig å starte et eventyr på tegnspråk.

## Legender

EB side 86 og LB side 120



**14** Video: Legenden Ildfluen, 00:34:24  
Eleven arbeider med å gjenfortelle legenden for klassen.



**14** Lag tegneserie eller tegning til legenden.

## Femrader

EB side 87 og LB side 120



**15** Lag femradere på tegnspråk.



**15** Skriv femradere. Husk at en femrader på tegnspråk ikke alltid lar seg oversette til en femrader på norsk siden et tegn ofte trenger flere eller færre ord for å oversettes. La eleven se dette.

## Julesanger

EB side 88 og LB side 120

Elevene ser på tekstene i julesangene, snakker om hva julesangene handler om og hvilken tradisjon de har i den norske kulturen.

## Substantiv

EB side 89 og LB side 120



● - ● Elevene gjør oppgavene på tegnspråk som beskrevet i EB.



17 - 19 Elevene arbeider med oppgavene som beskrevet i EB. Arbeid med tegn og ord sammen slik at elevene får innhold i ordene de skriver. Det kan også flettes inn en artikulasjonsdel i dette arbeidet for å lette innlæringen av norske ord. For mer om artikulasjon, se innledning side 9.

---

# Ting

EB side 90 og LB side 120



●, ● og ● Eleven gjør disse oppgavene som beskrevet i EB.

# Krydder

EB side 91 og LB side 120

## Tema-kobling til andre fag

Elevene kan dyrke krydderurter i klasserommet.

Lag ulike matretter med krydder fra forskjellige land på skolekjøkenet. Lag for eksempel en italiensk, en thailandsk, en indisk og en norsk rett.

Man kan også her snakke om lukt og beskrive ulike lukter.



**Video:** *Kryddernellik*, 00:36:30

**1** Elevene bruker tegnspråkteksten som utgangspunkt når de skal lage sin egen faktatekst om krydderurter i oppgave 2.



**2** Elevene skriver faktatekstene de laget på tegnspråk.

**3** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

## Utfyllende oppgaver

LB side 120

Eleven gjør oppgaven som beskrevet.

# Replikker

EB side 92–97 og LB side 123

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier

- bruke rollespill og improvisasjon til å leve seg inn i andres situasjon, prøve ut hvordan de kan ordlegge seg, bruke dramatiske arbeidsmåter, for eksempel agering og mime, og få mulighet til å utvikle respekt for språklige ulikheter (hovedmoment side 142)
- utforske hvordan man kan variere språket gjennom tegnvalg og syntaks (hovedmoment side 142)
- elevene skal ha noe kjennskap til hvordan tegnspråk og skriftspråk skiller seg fra hverandre (mål for trinnet side 141)
- videreutvikle språkleken, for eksempel gjennom vitser og gåter (hovedmoment side 142)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier

- utforske oppbyggingen og bruken av det skriftlige språket (mål for trinnet side 142)
- Elevene skal ha noe kjennskap til hvordan muntlig og skriftlig språkbruk skiller seg fra hverandre, og lære noe om virkemidler og komposisjon i ulike muntlige og skriftlige sjangrer (mål for trinnet side 19)
- lære å bruke direkte og indirekte tale og hvordan det uttrykkes i skrift (hovedmoment side 20)

## Replikker og anførselstegn

**Video:** *Replikker i vitser*, 00:37:40

Elevene ser en tegnspråktekst. Hvordan uttrykkes replikker på tegnspråk? Hvordan vet vi hvem som sier hva på tegnspråk? På norsk skriver man ofte “... sa mor”. La eleven se at dette uttrykkes ved hjelp av synsvinkelskifte og referanser som lokalisasjon.

Eleven ser på tegnspråkteksten, konsentrerer seg om et utdrag fra teksten og forsøker å oversette den til norsk ved bruk av replikker og anførselstegn. Se 6.2 *Synsvinkel* i *Lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk 5* og *Eksempelsamling 5*.



### Anføringsord

På tegnspråk bruker man ikke anføringsord som på norsk. Vis elevene hvordan variasjon i norske anføringsord som for eksempel “... sa mor sint” og “... sa mor vennlig” blir uttrykt på tegnspråk. Se på tekster på *Elevbokvideo 5* og *Lesebokvideo 5* for å få eksempler på hvordan synsvinkelskifte ser ut på tegnspråk.



### Anføringsord

Elevene må samtidig som de lærer hvordan man uttrykker synsvinkel, lokalisasjon og ikke-manuelle komponenter, se mange eksempler på variert bruk av anføringsord og anførselstegn på norsk. Elevene skal lese mange og varierte tekster for å få mange eksempler på dette.

## Bildestudium

8 , 9 og 10 Elevene gjør oppgavene som beskrevet.



**11** Elevene lager en samtale på tegnspråk mellom personene på bildet. Elevene må her bruke lokalisasjon, synsvinkelskifte og ikke-manuelle komponenter for å uttrykke hvem som sier hva og på hvilken måte det blir sagt. Teksten tas opp på video.

### Dramatisering

Elevene gjennomfører oppgaven som beskrevet i LB.

### Setningsform, hermediktat

Læreren sier setninger elevene skal herme etter som beskrevet i LB. Det skal være setninger på tegnspråk med tegnspråkgrammatikk.



**11** Elevene oversetter tegnspråkteksten som de tok opp på video, og konsentrerer seg om å bruke anførelstegn og anføringsord.

### Samle ord til bildet

Elevene gjør oppgaven som beskrevet i LB.

### Musikk til bildet

Elevene hopper over denne oppgaven. Oppgave 8 i EB tar utgangspunkt i å beskrive bildet med lukt, farge og stemning og erstatter denne oppgaven.

# Bruke ordliste

EB side 98–99 og LB side 125

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier – *bli vant med at ordliste kan være et hjelpemiddel til å finne riktig bøyingsform av verb og substantiv, lære at adjektiv bøyes i samsvar med substantivet, og bli kjent med aktiv og passiv, arbeide med rettskriving ut fra individuelle behov og bruke ordliste (hovedmoment side 20)*



## Tema-kobling til andre fag

Ordboka er et fint hjelpemiddel både når elevene skal lese og skrive norsk, men også når de skal lese og skrive andre språk, for eksempel engelsk. For å utnytte den ressursen ordboka er, er det nødvendig å ha gode kunnskaper om hvordan man på best mulig måte kan bruke den.

# Å begynne en fortelling

EB side 100–101 og LB side 127

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier

- *de skal lære noe om virkemidler og komposisjon i tegnspråk som muntlig form og i forhold til norsk som skriftlig form* (mål for trinnet side 141)
- *utforske hvordan en kan variere språket gjennom tegnvalg og syntaks, undersøke noen særtrekk ved tegnsyntaksen* (hovedmoment side 141)
- *dikte fortellinger og gjengi fortellinger og utvikle et bevisst forhold til mottakeren* (hovedmoment side 142)



## Fortellingen som sjanger

Fortellinger på tegnspråk bygges opp på samme måte som fortellinger på norsk. Det er viktig at elevene får erfaring og kunnskaper i å bygge opp fortellinger på tegnspråk, slik at de senere kan ta disse kunnskapene med seg når de skal skrive en fortelling. Basis for fortellingene skal ligge på tegnspråk, men etter hvert som elevene får gode kunnskaper i hvordan de bygger opp en fortelling på tegnspråk, kan de prøve seg på å lage fortellinger skriftlig uten først å lage dem på tegnspråk. Når elevene lager fortellinger på tegnspråk, tas disse opp på video, og elevene kan selv studere teksten og arbeide prosessorientert med den. Videoopptaket kan også brukes ved å la resten av klassen og læreren gi respons på opptaket, slik at tekstskapingen blir prosessorientert. Se artikkel side 10.

## Hvordan skal vi begynne en fortelling?

Det er ikke vanlig å begynne muntlige fortellinger *in medias res*, men elevene kan godt prøve seg på dette. Elevene kan få forståelse av denne måten å bygge opp tekster på ved å se på hvordan *in medias res* blir brukt i film. Elevene kan også starte med å lage en kronologisk fortelling og deretter forandre den slik at den begynner *in medias res*.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier

- *lære noe om virkemidler og komposisjon i ulike muntlige og skriftlige sjangre* (mål for trinnet side 19)
- *bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra idé til ferdig tekst* (hovedmoment side 20)
- *bruke sin kunnskap om tekst til å gi begrunnet tilbakemelding på tekster underveis i skriveprosessen* (hovedmoment side 20)
- *utforske hvordan en kan variere språket gjennom ordvalg og syntaks* (hovedmoment side 20)

## Arbeidsgang

- 1 og 2 Eleven gjør oppgavene som beskrevet i EB.
- 3 og 4 Elevene gjør først oppgaven muntlig. Deretter arbeider lærer og elev sammen om å skrive tekstene på tavla.
- 5 Eleven lager hele historien på tegnspråk og tar den opp på video.



- 5 Elevene skriver den historien de har laget på tegnspråk, eller de skriver en ny historie.

# Skriveknep

EB side 102–106 og LB side 129

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– *dikte fortellinger og gjengi fortellinger og utvikle et bevisst forhold til mottakeren* (hovedmoment side 142)



## Fargelegg fortellingen

Når man fargelegger en fortelling på tegnspråk, forsøker man å skape bilder i mottakerens hode.

**Video:** *Fargelegg fortellingen*, 00:39:37

**1** og **2** Elevene ser på Christina Björks tekst som er oversatt til tegnspråk, og sammenligner med maleriet. Hva er det i tegnspråkteksten som er med og 'fargelegger' stedet og opplevelsen?

**3** Eleven kan gjøre oppgaven både muntlig og skriftlig.

## Utvid øyeblikket

**Video:** *Utvid øyeblikket*, 00:40:30.

Elevene ser den 'nakne' og den 'påkledde' versjonen av utdraget fra *Nattefuglene* av Tormod Haugen. Snakk om hva det er som gjør den 'påkledde' versjonen bedre. Hvordan har forfatteren utvidet øyeblikket?

**4** La eleven forsøke å 'kle på' en fortelling som vist ovenfor. Ta gjerne historien opp på video slik at eleven kan arbeide prosessorientert.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
– *de skal finne ut hvordan forfattere skaper spenning, bruker humor og skildrer personer* (hovedmoment side 20)  
– *bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra idé til ferdig tekst* (hovedmoment side 20)  
– *bruke sin kunnskap om tekst til å gi begrunnet tilbakemelding på tekster underveis i skriveprosessen* (hovedmoment side 20)  
– *lære å utnytte de muligheter ulike sjangrer gir av uttrykksformer* (mål for trinnet side 19)



**4** Elevene prøver seg på å skrive en 'påkledde' fortelling.

## Utvid øyeblikket

**Video:** Fortellerknep. *Boris*, 00:43:22

Se på tegnspråkteksten. Hva er scenen? Hva skjer? Hvor lang tid tar det?

5 Elevene gjør oppgaven muntlig. Ta historien opp på video (bruk gjerne stikkord ved innspilling), og vis den gjerne for hverandre.

## Bilder i tekst og tekst i bilder

**Video:** Fortellerknep. *Bilder i tekst og tekst i bilder*, 00:47:18

Elevene bruker tegnspråkteksten til å løse oppgavene på kopieringsoriginal 18.

6 Elevene skriver ned historien de har laget og tatt opp på video, og ser på hva man må gjøre for å bygge opp fortellingen på samme måte på norsk.

# Humor

EB side 107–109 og LB side 132

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – videreutvikle språkleken, for eksempel gjennom vitser og gåter (hovedmoment side 142)  
 – lytte til levende fortellere og slik dele litterære opplevelser med hverandre (hovedmoment side 142)  
 – møte tegnspråktekster fra barne- og ungdomsbøker av nyere forfattere og finne ut hvordan det skapes blant annet spenning, humor og personskildring (hovedmoment side 143)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 - de skal finne ut hvordan forfattere skaper f.eks. spenning, bruker humor og skildrer personer. De skal også lese vitser, ordtak og gåter (hovedmoment side 20)

## Humor i muntlige og skriftlige tekster

Her er det aktuelt å trekke inn forskjellen på humor på tegnspråk og norsk. Eksempler på humor fra døvekulturen finnes på *Rytmen* 5. klasse, video til drama og rytmikk 5. klasse. La elevene snakke om hvorfor noe er morsomt på tegnspråk, men ikke på norsk og omvendt. Elevene kan sikkert mange vitser. Skriv dem ned og se om de også blir morsomme når de skrives.



6 Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.

7 Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.



8 Elevene lager vitsebok på video.  
 9 **Video:** Humor. Den gangen onkel Kulle ble sprø, 00:48:12

## Noen molbohistorier til høytlesning i klassen

**Video:** *Storken i åkeren*, 00:51:50 og *Tre molboer i åkeren*, 00:54:00

8 Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.

# Personbeskrivelser

EB side 110–112 og LB side 135

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier – *møte tegnspråktekster fra barne- og ungdomsbøker av nyere forfattere og finne ut hvordan det skapes blant annet spenning, humor og personskildring* (hovedmoment side 143)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier – *de skal finne ut hvordan forfattere skaper for eksempel spenning, bruker humor og skildrer personer* (hovedmoment side 20)

- 1 Elevene forteller også om personen på tegnspråk.
- 2 og 3 Elevene gjør denne oppgaven både muntlig og skriftlig og tar tegnspråkteksten opp på video.



**Video:** Personbeskrivelse. *Matilda* av Roald Dahl, 00:59:24

- 4 Elevene løser oppgaven ut fra tegnspråkteksten.
- 5 Elevene ser etter personbeskrivelser i videotekster på tegnspråk.
- 6 På tegnspråk er det i tillegg til slike språklige bilder vanlig å bygge opp indre bilder hos mottaker. Undersøk en tegnspråktekst og se hvordan personer blir beskrevet, og finn eksempler på dette.



- 5 Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.
- 6 Elevene løser oppgaven som beskrevet i EB.

- 7 Elevene gjør denne oppgaven både muntlig og skriftlig. Ta tegnspråkbeskrivelsen opp på video.



**Video:** Personbeskrivelse. *Herr Dust*, 00:55:50 og *Fru Dust*, 00:57:35

Elevene arbeider med kopieringsoriginal 20 og tar utgangspunkt i tegnspråkteksten.

## Adjektiv

Tegnspråkgrammatikk for 5. klasse forteller mer om adjektiv.



● Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

9 **Video:** *Adjektiv*, 01:01:58

Gjør oppgaven med utgangspunkt i tegnspråk-  
teksten.

# Instruksjon

EB side 113 og LB side 138

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – de skal utvikle forståelse for hvordan vi bruker språket i offentlig sammenheng (mål for trinnet side 141)  
 – elevene skal ha noe kjennskap til hvordan tegnspråk og norsk skiller seg fra hverandre (mål for trinnet side 141)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – de skal utvikle forståelse for hvordan vi bruker språket i mer offentlig sammenheng (mål for trinnet side 19)  
 – elevene skal ha noe kjennskap til hvordan muntlig og skriftlig språkbruk skiller seg fra hverandre (mål for trinnet side 19)

## Tema-kobling til andre fag

Instruksjoner er ofte skriftlige (vaskeanvisning, kokebøker, bruksanvisninger osv). Det er likevel viktig at døve får kunnskaper om denne sjangeren i muntlig språk for å kunne overføre kunnskapen til skriftlig språk. I forbindelse med dette er det også viktig at elevene får anledning til å forklare og beskrive ulike ting og bilder for hverandre, slik at de kan snakke om hva som er vellykket og hva som ikke er vellykket i kommunikasjonen. Gir man instruksjon, og mottaker for eksempel skal tegne eller utføre det som blir sagt, finner man fort ut om budskapet er kommet fram eller ikke. Eleven bør også få trening i å lese instruksjoner og kontrollere at de har oppfattet riktig.



## Eleveoppgaver

Elevene beskriver en ting og/eller et bilde for hverandre. En beskriver, og de andre tegner det som blir beskrevet. Sammenlign tegningene etterpå og snakk om hvorfor tegningene ble som de ble. Dette er en fin øvelse for å utvikle meta-kognitiv kunnskap hos elevene.

La ellers eleven møte flere typer instruksjoner på tegnspråk. *Lærerveiledning i tegnspråk-grammatikk 5* har flere oppgaver og flere eksempler på instruksjoner og kommandoer på tegnspråk.

---

# Tungekrøllere

EB side 114–115 og LB side 139

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– videreutvikle språkleken, for eksempel gjennom vitser og gåter (hovedmoment side 142)



Det er usikkert om døvekulturen har paralleller til dette emnet. Ett eksempel på en 'tungekrøller' på tegnspråk er EDDERKOPP KAMP SOMMERFUGL, hentet fra *Moro med tegn* utgitt av Døves Forlag, 1997.

# Dikt

EB side 116–125 og LB side 141

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– *oppleve tegnpoesi, selv lage poesi og arbeide med virkemidler, for eksempel rytme, bilde, sammenligning, gjentakning, struktur og uttryksmuligheter* (hovedmoment side 142)



## Arbeide med tegnspråkpoesi

På Videobok 5 finnes diktene *Grisen* av Inger Hagerup, *Påskelilje* av A.A. Milne og *Stor hund mot liten hund* (*Big Dog vs. Little Dog* av Debbie Rennie).

Andre aktuelle videoer med tegnspråkpoesi er *Rytmen i 5. klasse* (Møller kompetansesenter 1997):

00.07.08, *Håndformrim*

00.09.12, *Dikt*

00.11.34, *Shivapoesi*

*Opplev teckenspråkpoesi lektion 1–9*,  
SIH 1995

*Opplev teckenspråkpoesi lektion 10–18*,  
SIH 1995

*Tegnkult april 1996, Dikt og poesi:*

*Lykke og Løvetannen* av Inger Hagerup,  
*Jeg ser* av Sigbjørn Obstfelder, oversatt fra norsk. *Hamburger* av Con Mehlum og Juho Saarinen, originalt på tegnspråk. *Respekt* av Veronika Johansen og Vibeke Lundahl, elevdikt. *A kind of Christmas card* (Morten Harket), visualisering av musikk av Con Mehlum.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
– *lese og oppleve dikt, skrive dikt og arbeide med virkemidler som verselinje, bilder, sammenligning og gjentakning* (hovedmoment side 20)

– *utforske uttryksmuligheter, virkemidler, strukturer og grafisk formgivning i dikt* (hovedmoment side 20)



## Studere dikt – la det flyte over med dikt i klassen

“... blir godt inni oss!” er en diktsamling skrevet av døve elever. Elevene kan her få eksempler på dikt i tillegg til dikt fra andre diktsamlinger. Det kan virke som en motivasjonsfaktor for elevene at døve elever på deres egen alder har gitt ut en diktsamling. Disse diktene viser at det kan være en hjelp for skrivesvake elever å skrive dikt, siden det ikke stilles samme krav til setningsoppbygging som i fortellende setninger. Ellers følger elevene det som står i EB og LB om dikt.

**1 – 2** Elevene gjør oppgavene som beskrevet i EB.

**3** Elevene kan trene på å lese dikt og legge trykket på ulike steder for å endre betydning av innholdet i diktet.

## Rim

EB side 117

**4 og 5** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

**6** Elevene tar utgangspunkt i rytme. Bruk rytmeinstrumenter og skriv dikt som passer til de forskjellige rytmene.

**7** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

## Diktanalyse

Elevene skal lære om ulike virkemidler i tegnspråkpoesi.

Noen av kjennetegnene ved tegnspråkpoesi:

- Håndformer, artikulasjonsmåte/-retning og artikulasjonssted blir gjentatt og er mer konsentrert enn i annen bruk av språket.
- Ikke-manuelle trekk kan være rytmeskapende.
- Likevekt, balanse og flyt i artikulatorene er typisk for tegnspråkpoesi.
- Bruk av tegn er mer elegant enn i tilfeldig språkbruk.
- Artikulasjonen er ofte langsommere enn i dagligspråket.
- Tegn blir oftere utført i grunnform enn i annen språkbruk.
- Det er vanlig å gå ut over de vanlige grensene for tegnrommet.
- Det ikoniske trekket ved språket kommer mer til syne i poesi enn i dagligspråket.
- Ved å bryte grensene for tegnrommet kan det være lettere å skape sammenhengende mønstre og strukturer i teksten, og tegneren kan også skape bilde/metafor.
- Assimilasjon forekommer sjelden i tegnspråkpoesi (grunnformen beholdes).
- Det er vanlig å blande trekk fra tegn både for å gjøre artikulasjonen mer elegant og for å skape uttrykksfulle nye tegn ut fra likheter mellom to eller flere eksisterende tegn.
- I tegnspråkpoesi kommer de språklige virkemidler i fokus for eksempel ved at tegneren betrakter sine egne hender og dermed også leder tilhøreren til å gjøre det samme.  
(Anders Mehlum, 1996)

## Eksempel på diktanalyse

Utgangspunktet for denne diktanalysen er diktet *To store maur på et meget tynt strå* hentet fra *Rytmen i 5. klasse*. Utgitt ved Møller kompetansesenter, 1997.

Man kan starte med å diskutere hvordan en kan se at dette er et *dikt* og ikke en faktatekst eller en fortelling. Se de 12 punktene over som beskriver hva som kjennetegner tegnspråkpoesi.

I dette diktet kan man se *rytme* flere steder: Fortelleren har samme rytme i kroppen hver

## Gjentakelse

EB side 119

**8** og **9** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

## Kontrast

EB side 120

**10** og **11** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

**12** Læreren kan gi elevene et utvalg av dikt/diktbøker dersom elevene synes det er vanskelig.

**13**, **14** og **15** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

## Verselinjer

EB side 121

**16**, **17**, **18** og **19** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

## Bilder i språket

EB side 122

**20**, **21**, **22** og **23** Elevene gjør oppgavene som beskrevet i EB.

## Å framføre dikt

EB side 124

Elevene framfører ikke skriftlige dikt, men kan isteden illustrere, lage plansjer og dramatisere og omarbeide diktene de har skrevet og lest til tegnspråk.

**27** Elevene kan dramatisere og mime dikt som beskrevet i EB.

gang han beskriver de to maurene som går oppover strået, og han har en fast rytme hver gang han beskriver strået som vaier.

Diktet har *gjentagelse*. STRÅ proform og MAUR KLATRE proform. Dette er gjentakelser med fast rytme.

Diktet har *kontrast*: Veldig tynt strå og store maur.

Foruten disse kjennetegnene har diktet en dramaturgisk oppbygging. Spenningen bygges opp i diktet og når et høydepunkt når maurene er på vei oppover og strået begynner å bøye seg nedover. Spenningskurven flater ut, og diktet har en harmonisk slutt.

Dette diktet har ikke *rim*. Rim kjennetegnes på tegnspråk ved at tegn har en eller flere av de fire artikulatorene felles. De fire artikulatorene er: håndform, artikulasjonssted, -orientering, og -bevegelse.

# Lange ord

EB side 126 og LB side 142



Elevene gjør oppgavene som beskrevet i LB og EB.

# Alfabetet

EB side 128–131 og LB side 144

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – elevene skal ha en viss forståelse av den rollen språk og tekst spiller i vår kulturtradisjon (mål for trinnet side 141)  
 – de skal utforske oppbygningen og bruken av språket og slik lære nyttige begreper for å snakke om språk (mål for trinnet side 141)  
 – møte og arbeide med alle de norske håndalfabetene, blant annet det samiske håndalfabetet (hovedmoment side 142)



## Oppgavetyper i elevboka

Språklek, arbeid med kreativt tegnspråk med utgangspunkt i bokstavenes håndform.

## Tema-kobling til andre fag

Knytt arbeid med håndform til faget drama og rytmiikk og kreativt tegnspråk.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – elevene skal opparbeide en viss forståelse av den rollen språk og tekst spiller i vår kulturtradisjon (mål for trinnet side 19)  
 – utforske oppbygningen og bruken av det skriftlige språket og lære nyttige begreper for å snakke om språk (mål for trinnet side 19)

## Arbeid med kapitlet



L-97 sier

- arbeide med ulike tekster og se hvordan tegnspråket er blitt til, fra utviklingen av ikoniske tegn, hjemmelagede tegn og til de tegnene som brukes i dag

Se *Lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk 5* for oppgaver med håndalfabeter. Se kopieringsoriginal i *Tilleggshefte 5* for eksempler på gamle håndalfabet.

**11** Elevene kan se på det engelske språket og sammenligne de to skriftspråkene og de to tegnspråkene. Se også på det engelske enhånds- og tohåndsalfabetet og sammenlign dette med det norske enhånds- og tohåndsalfabetet.



Elevene arbeider med oppgavene **1 – 15** som beskrevet i EB og LB.

# Fjernsyn

EB side 132–143 og LB side 148

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier

- *se og snakke om programmer på TV* (hovedmoment side 142)
- *gjøre intervjuer, gjerne på video* (hovedmoment side 142)
- *bruke rollespill og improvisasjon til å leve seg inn i andres situasjon* (hovedmoment side 142)
- *elevene skal ha noe kunnskap om hvilke muligheter forskjellige visuelle medier gir til å samhandle og kommunisere med andre* (mål for trinnet side 141)
- *bruke medier i arbeid med framføringer* (mål for trinnet side 141)



## Arbeidsmåter

Elevene kan lage en fjernsynsbok ved å lage fjernsynsinnslag på video. Gå gjerne ut over faggrensene og gjennomfør et prosjektarbeid. Undersøk om det er mulig å få informasjon fra Døves Video, om noen derfra kan komme og informere, eller om elevene kan dra dit på besøk.

**1**, **2** og **3** Elevene gjør oppgavene som beskrevet. Ta opp temaene TV-program for døve og teksting av TV-program for døve og hørselshemmede.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier

- *sammenligne muntlige og skriftlige uttryksmuligheter, blant annet i intervjuer* (hovedmoment side 20)

## Fjernsynsprogram

EB side 133 og LB side 149

Studer språkbruken i fjernsynsprogram. Bruk program som er tekstet eller tolket for hørselshemmede.



**4** I tillegg til dette kan elevene se på programoversikten og lære hvordan vi kan finne ut hva som er tekstet for hørselshemmede.

**10** Elevene lager en anmeldelse av fjernsynsprogrammet på tegnspråk og tar det opp på video.

**11** og **12** Elevene løser disse oppgavene muntlig og tar teksten opp på video.



**5**, **6**, **7**, **8**, **9** og **10** Elevene gjør oppgavene som beskrevet i EB.

## Fremmedord

EB side 135 og LB side 150



I tillegg til disse oppgavene bør lærer og elever se programmer sammen, slik at de kan ta opp tegn de ikke forstår.

**13** Elevene ser på program for døve på TV (Tegnsatt, Tegnkult, Tegntitten, Nyheter for døve) og finner tegn de ikke forstår.

**14** Elevene ser på nyheter på tegnspråk og setter en strek for hvert tegn/uttrykk de ikke forstår.

Lag en 'fremmedtegnliste' med tegn elevene ikke forstår. Tegnene kan tas opp på video med en tilhørende bokstavering og forklaring av det norske ordet, slik at elevene kan finne tegnet og ordet, eller ordene kan skrives godt synlig i klasserommet så man ofte kan komme tilbake til dem. På denne måten lærer elevene norske fremmedord samtidig som de utvider tegnforrådet sitt.

**Sender og mottaker**  
EB side 136 og LB side 150



**15** Elevene lager slike introduksjoner på tegnspråk.

**16** Elevene gjenforteller historien som beskrevet i EB.



**16** Elevene gjenforteller oppgaven skriftlig.

**Lage fjernsynsprogram**  
EB side 137 og LB side 150



**Noen ideer for programskapere**

Man må i hvert enkelt tilfelle vurdere hvor mye man skal legge vekt på de punktene i LB som går på lyd. Døve elever er også opptatt av musikk, og i den grad elevene har utbytte av det, skal man også snakke om lyd i undervisningen av døve.

Elevene har sikkert mange forslag til hva de vil ha med i sitt fjernsynsprogram. Her er det bare fantasien som setter grenser.

**Å intervju**

EB side 139 og LB side 151



**17** Tegnsatt eller Tegnkult gir eksempler på portrettintervju og saksintervju.

### Bildestudium

EB side 139 og LB side 152



### Samtale

Elevene gjør oppgavene som beskrevet i EB og LB, først som samtale, deretter i skrift.

### Helleristninger

EB side 142 og LB side 152

23 – 26 Elevene lager fortellinger både på tegnspråk og på norsk.

# Gåter

EB side 144 – 145 og LB side 156

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– videreutvikle språkleken, for eksempel gjennom vitser og gåter (mål for trinnet side 141)



**Video:** *Gåter*, 01:01:58

- 2 Elevene kan i tillegg til å skrive gåter, også lese dem inn på video.
- 3 Lag gåter til svarene og les dem eventuelt inn på video.

## Lag adjektivgåter

Adjektivgåtene i LB kan være utfordrende på tegnspråk.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
– lære noe om virkemidler og komposisjon i ulike sjangrer (mål for trinnet side 19)



Elevene kan lese gåter. De vil se at skriftlige gåter ikke alltid bevarer poenget når de blir gjenfortalt på tegnspråk. Eksempler på dette er gåtene i LB:

Hvem har krone, men er ingen konge?  
Hvilken bue kan ingen spenne? osv.

# Georgs magiske medisiner

EB side 146–149 og LB side 146

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
 – bruke dramatiske arbeidsmåter (mål for trinnet side 142)  
 – videreutvikle språkleken (mål for trinnet side 142)  
 – utforske hvordan en kan variere språket gjennom tegnvalg og syntaks (mål for trinnet side 142)  
 – finne ut hvordan det skapes for eksempel spenning, humor og personskildring (mål for trinnet side 143)  
 – elevene skal ha noe kjennskap til hvordan tegnspråk og skriftlig norsk skiller seg fra hverandre, og de skal lære noe om virkemidler og komposisjon i tegnspråk som muntlig form og i forhold til norsk som skriftlig form (mål for trinnet side 141)

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
 – kunne bruke ideer fra tekster av ulike forfattere i egen skriving (mål for trinnet side 19)  
 – finne ut hvordan forfattere skaper for eksempel spenning, bruker humor og skildrer personer (hovedmoment side 20)  
 – elevene skal ha kjennskap til hvordan muntlig og skriftlig språkbruk skiller seg fra hverandre, lære noe om virkemidler og komposisjon i ulike muntlige og skriftlige sjangre (mål for trinnet side 19)  
 – utforske hvordan en kan variere språket gjennom ordvalg og syntaks (mål for trinnet side 20)



1, 2, 3, 4 og 5 Elevene arbeider med den skriftlige teksten som beskrevet i EB.

- 6 Elevene løser oppgaven både muntlig og skriftlig.  
 7 Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

## Andre bøker av Roald Dahl



Mange av Roald Dahls tekster er filmatisert som vanlig film eller tegnefilm. Bruk dette for å visualisere innhold i tekstene som elevene skal lese. Velg passende tekster ut fra hvilken filmatisering/tegnefilm som brukes.

8 og 9 Elevene gjør oppgaven som beskrevet.

# Biografi over en forfatter

EB side 151–153 og LB side 158

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– bli kjent med norske og nordiske døve forfattere og deres tekster, for eksempel Daniella Josberg og Ulla Bell Thorin (hovedmoment side 143)



**Video:** *Biografi over en forfatter*. Daniella Josberg, 01:03:26. *Lesebokvideo 5*, utdrag fra *Døvt – javisst* av Daniella Josberg, 01:14:12

- 1 Elevene gjenforteller teksten som biografi på tegnspråk.
- 2 Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB. Les både tegnspråktekster og skriftlige tekster.
- 3 I tillegg til disse forfatterne kan elevene se på litteraturlister over døve forfattere eller bøker om døve, velge en forfatter derfra og skrive en biografi.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier  
– bruke kilder til å skaffe seg opplysninger om en nålevende forfatter og skrive en biografisk tekst (hovedmoment side 20)



Her er det nyttig å søke etter informasjon på Internett. Se side 11 i innledningen.

# Hender og kroppsspråk

EB side 154–159 og LB side 165

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier  
– *utforske særtrekk ved bruk av tegnspråket i mer offentlig sammenheng, for eksempel blikkontakt, gester og kroppsspråk* (hovedmoment side 142)



Det viktigste døve elever kan gjøre med hendene, er å snakke.

Snakk om hendenes funksjon i tegnspråk (som manuelle komponenter) i forhold til de ikke-manuelle komponenter.

De manuelle delene av tegnet er hendene. De består av fire deler:

- håndform
- artikulasjonsretning
- artikulasjonssted
- artikulasjonsmåte

I tillegg til de manuelle komponentene har de ikke-manuelle komponentene meningsbærende betydning.

Se *Lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk 5* for mer om den manuelle oppbyggingen av tegn.



**2 , 3 , 4 , og 5** Elevene gjør oppgavene som beskrevet.

**6** Disse uttrykkene vil en ikke finne på tegnspråk da dette er typisk norske uttrykk. Elevene skal ha kjennskap til disse uttrykkene på norsk. Lærer og elever kan finne tilsvarende uttrykk på tegnspråk.

SIH har i 1996 gitt ut tre videoer med svenske fraser og et idéhefte med tips om hvordan man kan arbeide med dette temaet overfor døve elever. Her gjennomgår man for eksempel tre nye fraser hver uke og arbeider systematisk

med disse. Det er viktig at døve elever har kjennskap til norske fraser siden det hindrer mange misforståelser når de skal lese norsk tekst.

**7** Elevene gjør oppgaven som beskrevet i EB.

**8**, **9** og **10** Elevene mimer oppgavene som beskrevet.

### Tegnspråk

EB side 157 og LB side 167



Artikkelen i LB gir et syn på tegnspråk som ikke lenger er gjeldende ifølge L-97 og nyere forskning som læreplanen bygger på. Lærere som underviser døve elever, skal ha en halv årsenhet i tegnspråk på høyskolenivå, og man regner derfor med at lærerne har den bakgrunnskunnskapen som skal til for å ta opp dette temaet. Det vises også til ulike artikler om temaet i innledningskapitlet. Døve elever får undervisning i tegnspråk og tegnspråkgrammatikk, og de får dermed dekket temaet på andre måter.

### Skriv navn på andre legemsdeler

EB side 158 og LB side 168



**11** og **12** Elevene gjør oppgaven som beskrevet. La elevene se forskjellen mellom disse navnene på tegnspråk. Navn på kroppsdeler fra lårene og oppover artikuleres ved et pek på den aktuelle kroppsdelen. For navn på kroppsdeler under lårene etablerer man hånden som proform for foten.

**13** og **14** Eleven gjør oppgaven som beskrevet.



### Dramaoppgave

**15** Elevene gjør oppgaven som beskrevet.

### Skriv en fortelling

**16** Elevene lager en fortelling på tegnspråk og tar den opp på video. Skriv gjerne stikkord hvis fortellingen er lang og eleven trenger noe å forholde seg til når han skal lese teksten inn på video.

### Fluevitser - mimeoppgave

**Video:** *Replikker i vitser*, 00:37:40

Noen av fluevitsene er oversatt til tegnspråk. Elevene kan også mime andre vitser.



**16** Elevene skriver fortellingen de laget på tegnspråk.

# Fakta og fantasi

EB side 160–163 og LB side 169

Læreplanen i faget tegnspråk i L-97 sier – *legge fram egne tanker og lærestoff og nyhetsstoff slik at andre kan fatte interesse for det som blir sagt* (hovedmoment side 142)



**Video:** *Fakta og fantasi*, 01:05:42

- 1 Elevene løser oppgaven muntlig. Gå til skriftlige kilder for å finne opplysninger.
- 2 Elevene lager en faktatekst ut fra de opplysningene de fant i oppgave 1.
- 3 Tren på beskrivelser på tegnspråk.
- 4 Kle på fortellingen på tegnspråk.
- 5 Elevene lager en kort innledning til hver av oppgavene og velger deretter den ene for å fullføre denne. Ta historien opp på video.

Læreplanen i faget norsk for døve i L-97 sier – *bruke både tegnspråk og norsk i arbeidet fra idé til ferdig tekst* (hovedmoment side 20) – *lære å utnytte de muligheter ulike sjangrer gir av uttrykksformer* (mål for trinnet side 19)



- 1 Elevene samler informasjon fra leksikon, ulike bøker og Internett. Skriv ned informasjonen.
- 2 Elevene skriver teksten de lager på tegnspråk.
- 3 Tren på beskrivelser på norsk.
- 4 Kle på den samme fortellingen på norsk.
- 5 Elevene kan skrive historien de laget på tegnspråk.

## Universet

EB side 163



- 6 Elevene legger fram stoffet muntlig.



- 6 Elevene arbeider med å hente inn kunnskap slik det er beskrevet.

## Det store og det lille

EB side 164 og LB side 170



Elevene lager små faktasetninger eller dikt på tegnspråk.

- 7 Tegn og illustrer et dikt på tegnspråk. På side 57 finnes en oversikt over hvor man kan finne dikt på tegnspråk.



- 7 Gjør oppgaven som beskrevet. Læreren hjelper til med å oversette det elevene ikke oppfatter.

# Vedlegg

## Skjønnlitteratur

Dette er en nokså ufullstendig liste over skjønnlitteratur av døve forfattere og/eller med innhold for eller om døve. Alle bøkene som står på listen, kan lånes på folkebiblioteket. Dersom boka ikke finnes på det lokale folkebiblioteket, kan den lånes inn fra andre bibliotek.

### Norsk

"...blir godt inni oss". En diktsamling skrevet av døve og tunghørte barn og ungdommer. Døves forlag 1997, Bergen. ISBN 82-7052-1272, 85 sider.

George, Elizabeth: *For Elenas skyld* (originaltittel: *For the sake of Elena*), oversatt av Heidi Grinde. Tiden 1994, Oslo. (Tidens pocketutgave, kriminalroman) ISBN 82-10-03711-0, 481 sider.

Grimstad, Arne Ola: *Elias: Gutten med øynene*. Gyldendal 1993, Oslo. ISBN 82-05-21536-7, 149 sider. (Finnes på Møller kompetansesenter)

Henriksen, Eva: *Ronny og jeg: gjennom kjærlighet og sorg*. Døves forlag 1996, Bergen. ISBN 82-7052-124-8, 153 sider. (Finnes på Møller kompetansesenter)

Nergård, Mette Elisabeth: *Salomos forgård: roman*. Gyldendal 1991, Oslo. ISBN 82-05-20470-5, 171 sider. (Finnes på Møller kompetansesenter)

### Svensk

Andersson, Bo: *Rune: en roman*. Inferi 1981, Bollnäs. ISBN 91-749202-94, 187 sider.

*Att växa som döv*: en antologi sammanställd och kommenterad av Åsa Hammar och Bo Andersson. SIH Läromedel 1995, Örebro. (*Döva i litteraturen*) ISBN 91-598-0445-9, 172 sider, illustrert. (Finnes på Møller kompetansesenter)

*Fyra noveller / Turgenjev ... [et al.]*. – Örebro: SIH Läromedel, [1995]. -198 s.: ill. (Döva i litteraturen) ISBN 91-598-0444-0 (finnes på Møller kompetansesenter)

Josberg, Daniella: *Döv - javisst: leva i två världar*. Bonnier Alba 1993, Stockholm. ISBN 91-34-51400-7, 154 sider. (Finnes på Møller kompetansesenter)

Lorentzen, Denny: *Jag är döv / Denny Lorentzen, Ingalill Tengvall*. TRU c1977, Östervåla. ISBN 91-7310-052-8, 59 sider. (Finnes på Møller kompetansesenter)

### Dansk

*Den der ikke kan høre: ni beretninger af og om hørehæmmede*, redigeret af Bodil Fossar Petersen. Landsforeningen for Bedre Hørelse c1988, Frederiksberg. - 119 s.: ill. ISBN 87-982472-3-9, 119 sider, illustrert. (Finnes på Møller kompetansesenter)

Zierau, Morten *Hans: en fortælling om en døvdreng i forrige århundrede*. Døveskolernes Materialecenter, c1996, Aalborg. ISBN 87-89777-49-2, 38 sider, illustrert. (Finnes på Møller kompetansesenter)

## Litteraturliste / kilder

### Bøker

Conrad, R. (1980): *Läsing: att se, att tala och att teckna* översättning av Tekla Tunblad, s. 138–148, *Nordisk tidsskrift för dövundervisningen*, årg. 82, nr. 3.

Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement (1996): *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen. Norsk, engelsk og drama og rytmikk for døve*.

Dalby, Berit (1989): *Når norsk er andrespråk*. Hovedfagsoppgave i pedagogikk, våren 1989.

Engberg-Pedersen, Elisabeth (1991): *Lærebog i tegnsprogs grammatikk*. Døves senter for total kommunikation, København.

- Foisac, Elsa (1993): *Att skriva hvad man tycker och tenker*. SIH Läromedel, Örebro.  
*Forskrift av 17. november 1989 nr. 1184 for grunnskolen med endringer*, sist av 24. september 1997 nr. 1062 samt diverse andre forskrifter. Cappelen Akademisk Forlag.  
Lovdata
- Greenberg, Mark T. (1996): *Educational interventions: Prevention and Promotion of competence*. Artikkel i *Mental Health and Deafness* 1996.
- Handberg, Tone-Britt (1995): Artikkel i *Norsk pedagogisk tidsskrift* 1/95.
- Hjelmervik, E. (1997): *Moro med tegn*. Teksthefte med video. Døves Forlag, Bergen
- Høien, T. og Lundberg, I. (1991): *Dysleksi*. Ad Notam Gyldendal.
- Malmquist, Ann Kristin og Mosand, Nora Edvardsen (1997): *Se mitt språk!* Døves forlag, Bergen
- Melhum, A. (1996): *Trekk ved tegnspråkpoesi*. Upublisert
- Mohammad, Abdul Sultan Hassan (1995): *En undervisningsmodell for en flerkulturell barneskole. Ressursfordeling og organisering av tilpasset undervisning for enspråklige og tospråklige elever*. Hovedoppgave i spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo
- Skutnabb-Kangas, Tove (1986): *Minoritet, språk och rasism*. Liberläromedel, Lund
- Skytte, Kirsten m fl (1993): *Sprognøglen – danskundervisning af døve og tunghørte*. Døveskolernes Materialelaboratorium, Ålborg
- Østern, Anna-Lena (1991): *Tvåspråklighet & lingvistisk medvetenhet*. Åbo akademiske forlag
- Øzerk, Kamil (1992): *Om tospråklig utvikling*. Oris forlag

### Video

- Eventyr og fortellinger på tegnspråk*. Ål folkehøyskole og kurscenter 1991
- Kjerringa gir julegave*. Døves video 1998
- Snekker Andersen og julenissen*. Døves video 1995
- Julefortellinger*. Døves video 1993
- Eventyr fra 17 land*. Møller kompetansesenter, 1997
- Rytmen i 5. klasse*. Møller kompetansesenter, 1997
- Tegnkult, April 1997: Dikt og poesi*. Døves video/NRK

## SPRÅKET DITT 5. KLASSE

### Til verket hører:

- **Elevbok**  
med lærestoff og motivasjonsstoff, oppgaver, bilde- og teksteksempler
- **Øvebok**  
med oppgaver i rettskriving og studieteknikk
- **Lærerens bok**  
med en generell del og en metodisk del knyttet til hvert kapittel

### Materiell for døve elever i 5. klasse knyttet til Språket ditt:

- **Tegnspråk som førstespråk og norsk for døve**  
Tilleggshefte for lærere som skal undervise døve elever. Med en generell del og en metodisk del knyttet til hvert kapittel i Språket ditt 5. klasse elevbok.
- **Tegnspråk som førstespråk**  
Video med et utvalg tekster fra Språket ditt 5. klasse elevbok gjengitt på tegnspråk.
- **Tegnspråk som førstespråk**  
Lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk. Med forklaring på eksempler og oppgaver i tegnspråkgrammatikk.
- **Tegnspråk som førstespråk**  
Video til lærerveiledning i tegnspråkgrammatikk. Eksempelsamling.
- **Norsk for døve**  
Gramatikk i norsk for døve med elevoppgaver

### Materiell for døve elever i 5. klasse knyttet til Leseboka for grunnskolen:

- **Tegnspråk som førstespråk**  
Video med et utvalg av tekster fra Leseboka for grunnskolen bind 5 og 6 gjengitt på tegnspråk.

Disse komponentene dekker det meste av mål og hovedmomenter i de aktuelle læreplanene for 5. klasse i fagene *Tegnspråk som førstespråk* og *Norsk for døve*.

Utarbeidet av Møller kompetansesenter



ISBN 82-05-26195-4



9 788205 261952